МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Кафедра економіки підприємств та менеджменту

До захисту допущено
Завідувач кафедри
_____ Ганна МИХАЛЬЧЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)
«27» ТРАВНЯ 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

спеціальність 073 Менеджмент

освітньо-професійна програма Менеджмент адміністративної діяльності, сфери послуг та торгівлі

тема «Шляхи підвищення фінансової стійкості промислових підприємств в умовах економічної турбулентності»

Виконав(ла)

здобувач(ка) групи БЗ-М21
(шифр групи)

Рузана ОСТАПЧЕНКО _____
(ім'я, прізвище) (підпис)

Керівник роботи
к.е.н., Юлія РОМАНУША _____
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище) (підпис)

Рецензент роботи
к.е.н. доц. Марина ПЕТЧЕНКО _____
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище) (підпис)

Консультант
_____ _____
(науковий ступінь, вчене звання, ім'я, прізвище) (підпис)

Засвідчую, що у цій роботі немає цитат та вилучень з праць інших авторів без відповідних посилань
здобувач (ка) _____
(підпис)

Харків – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет/ННІ Бахмутський навчально-науковий професійно-педагогічний інститут
Кафедра Економіки підприємств та менеджменту
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Спеціальність 073 Менеджмент
Освітньо-професійна програма Менеджмент адміністративної діяльності, сфери послуг та торгівлі

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри
(підпис) Ганна МИХАЛЬЧЕНКО
(ім'я, прізвище)

«27» ТРАВНЯ 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЄКТ)

Остапченко Рузана Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

1. Тема роботи Шляхи підвищення фінансової стійкості промислових підприємств в умовах економічної турбулентності

керівник роботи Романуша Юлія Володимирівна, к. е. н.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «07» березня 2025 року № 5101-5/728

2. Строк подання здобувачем роботи «21» травня 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити: Теоретико-методологічні основи забезпечення фінансової стійкості підприємств. Аналіз фінансової стійкості промислового підприємства (на прикладі ПАТ «МОТОР СІЧ». Напрями підвищення фінансової стійкості промислових підприємств.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Огляд літературних джерел, нових розробок, опублікованих даних іншої інформації, пов'язаної з темою роботи
2	Обґрунтування теоретичної бази обраної проблеми
3	Розробка напрямів підвищення фінансової стійкості промислових підприємств
4	Оформлення першого варіанту тексту, подання його на ознайомлення науковому керівнику
5	Усунення недоліків, написання остаточного варіанту тексту, оформлення кваліфікаційної роботи
6	Подання роботи на кафедру, перевірка на плагіат та зовнішнє рецензування роботи
7	Захист кваліфікаційної роботи у ЕК

5. Дата видачі завдання «07» березня 2025 р.

Здобувач(ка) _____ Рузана ОСТАПЧЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

Керівник роботи _____ Юлія РОМАНУША
(підпис) (ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи: «Шляхи підвищення фінансової стійкості промислових підприємств в умовах економічної турбулентності».

Кваліфікаційна робота містить: 77 сторінок, 13 таблиць, 9 рисунків, 7 формул та 47 джерел.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості промислового підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є теоретичні засади, діагностичні підходи та практичні напрями підвищення фінансової стійкості підприємства на прикладі ПАТ «МОТОР СІЧ».

Мета кваліфікаційної роботи полягає у визначенні шляхів підвищення фінансової стійкості промислових підприємств, обґрунтуванні відповідного комплексу заходів та розробці рекомендацій щодо їх реалізації в умовах економічної турбулентності.

Для виконання цієї мети виконано такі завдання: уточнено понятійно-категоріальний апарат фінансової стійкості підприємства та досліджено теоретичні підходи та методи її оцінки; виявлено фактори впливу економічної турбулентності на діяльність підприємства; проаналізовано фінансовий стан, проведено оцінку рівня ліквідності, платоспроможності та джерел формування капіталу ПАТ «МОТОР СІЧ» у динаміці; обґрунтовано напрями та організаційно-економічні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ЕКОНОМІЧНА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ФІНАНСОВИЙ СТАН

ABSTRACT

Graduation work on the theme: «Ways to Improve the Financial Stability of Industrial Enterprises under Conditions of Economic Turbulence».

Graduation work contains: 77 pages, 13 tables, 9 figures, 7 formulas, and 47 references.

The object of the research is the process of ensuring the financial stability of an industrial enterprise under conditions of an unstable external environment.

The subject of the research is the theoretical foundations, diagnostic approaches, and practical directions for enhancing the financial stability of an enterprise, based on the case study of JSC "MOTOR SICH".

The purpose of the qualification thesis is to identify the ways to improve the financial stability of industrial enterprises, to substantiate a comprehensive set of measures, and to develop recommendations for their implementation under economic turbulence.

To accomplish this goal, the following tasks have been accomplished: the conceptual and categorical framework of enterprise financial stability was clarified, and theoretical approaches and assessment methods were studied; the influence factors of economic turbulence on enterprise performance were identified; financial condition, liquidity level, solvency, and capital formation sources of JSC "MOTOR SICH" were analyzed in dynamics; the directions and organizational-economic recommendations for improving the financial stability of JSC "MOTOR SICH" were substantiated.

KEYWORDS: FINANCIAL STABILITY, ECONOMIC TURBULENCE, LIQUIDITY, SOLVENCY, FINANCIAL CONDITION

ЗМІСТ

Вступ 7
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи забезпечення фінансової стійкості підприємств 9
1.1. Аналіз підходів до визначення сутності фінансової стійкості підприємства 9
1.2. Теоретичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємств 17
1.3. Особливості впливу економічної турбулентності на діяльність промислових підприємств 26
Розділ 2. Аналіз фінансової стійкості промислового підприємства (на прикладі ПАТ «МОТОР СІЧ») 34
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПАТ «МОТОР СІЧ». 34
2.2. Оцінка фінансової стійкості 42
2.3. Вплив економічної турбулентності на фінансовий стан підприємства 55
Розділ 3. Напрями підвищення фінансової стійкості промислових підприємств 60
3.1. Розробка заходів щодо забезпечення фінансової стабільності 60
3.2. Організаційно-економічні рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості в умовах економічної турбулентності 65
Висновки 70
Список використаних джерел 73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах економіка України зазнає значного тиску через повномасштабну війну, порушення логістичних ланцюгів, інфляційні ризики, девальвацію національної валюти та загальну невизначеність макроекономічного середовища. У таких умовах промислові підприємства, що забезпечують стратегічну стабільність національної економіки, потребують нових підходів до забезпечення фінансової стійкості. Вона виступає основою ефективного функціонування підприємства, дозволяє підтримувати платоспроможність, нарощувати інвестиційний потенціал і забезпечувати конкурентні позиції на ринку.

Проблема досягнення та підтримання фінансової стійкості є особливо актуальною для підприємств оборонно-промислового комплексу, зокрема ПАТ «МОТОР СІЧ». Зміни структури власності, втрата ринків збуту, зростання виробничих витрат, інерційність модернізаційних процесів - усе це обумовлює необхідність розробки цілісної системи заходів, здатної підвищити адаптивність підприємства до умов економічної турбулентності.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової стійкості промислового підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Предметом дослідження є теоретичні засади, діагностичні підходи та практичні напрями підвищення фінансової стійкості підприємства на прикладі ПАТ «МОТОР СІЧ».

Мета роботи полягає у визначенні шляхів підвищення фінансової стійкості промислових підприємств, обґрунтуванні відповідного комплексу заходів та розробці рекомендацій щодо їх реалізації в умовах економічної турбулентності.

Завдання дослідження:

- уточнити понятійно-категоріальний апарат фінансової стійкості підприємства та дослідити теоретичні підходи та методи її оцінки;
- виявити фактори впливу економічної турбулентності на діяльність

підприємства;

- проаналізувати фінансовий стан, оцінити рівень ліквідності, платоспроможності та джерел формування капіталу ПАТ «МОТОР СІЧ» у динаміці;

- обґрунтувати напрями та організаційно-економічні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ».

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові та спеціальні методи: системний та логіко-структурний аналіз (для формулювання теоретичних основ поняття фінансової стійкості); економіко-статистичний (для аналізу показників фінансового стану підприємства); графічний (для візуалізації результатів); метод експертних оцінок та SWOT-аналізу; порівняльний (для дослідження динаміки фінансових показників); узагальнення та моделювання (для формулювання висновків та розробки рекомендацій).

Інформаційна база дослідження включає: фінансову звітність ПАТ «МОТОР СІЧ»; аналітичні звіти профільних міністерств; статистичні матеріали Держстату України; законодавчі акти та нормативно-методичні документи; наукові праці українських та зарубіжних дослідників з тематики фінансової стійкості підприємств; електронні джерела.

Практичне значення результатів. Запропоновані у роботі рекомендації можуть бути використані керівництвом ПАТ «МОТОР СІЧ» та інших промислових підприємств для зміцнення фінансової стабільності, та розробки антикризової стратегії в умовах невизначеності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки були апробовані на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні тенденції розвитку освіти, науки та технологій» (23 травня 2024 р., м. Харків), під час якої представлено доповідь на тему «Фінансова стійкість підприємства в умовах економічної турбулентності: діагностика та підходи до стабілізації».

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Аналіз підходів до визначення сутності фінансової стійкості підприємства

У сучасних умовах розвитку економіки питання забезпечення фінансової стійкості підприємств набуває особливої актуальності. Світові економічні трансформації, загострення конкуренції, нестабільність фінансових ринків, глобальні кризи та інші зовнішні фактори створюють турбулентне середовище, в якому функціонують суб'єкти господарювання. У таких умовах саме фінансова стійкість виступає важливою умовою не лише збереження позицій підприємства на ринку, але й забезпечення його довгострокової життєздатності та розвитку.

Фінансова стійкість підприємства відображає його здатність ефективно управляти фінансовими ресурсами, своєчасно виконувати зобов'язання перед контрагентами, забезпечувати оптимальний рівень ліквідності, формувати необхідні резерви для покриття ризиків та забезпечувати безперервність операційної діяльності. Вона є інтегральним показником фінансового здоров'я підприємства, що поєднує в собі стійкість капіталу, платоспроможність, прибутковість та здатність до самофінансування.

Разом з тим, у науковій літературі досі не існує єдиного підходу до визначення сутності фінансової стійкості підприємства. Це зумовлено різноманіттям наукових шкіл, відмінностями у методологічних підходах, специфікою галузей та умов господарювання. Деякі дослідники акцентують увагу на здатності підприємства зберігати фінансову рівновагу, інші — на його потенціалі до протидії ризикам та кризовим явищам, ще інші — на комплексному підході, який враховує всі вищезазначені аспекти.

У зв’язку з цим виникає необхідність систематизації існуючих наукових підходів до визначення сутності фінансової стійкості підприємства, що дозволить не лише поглибити теоретичне розуміння цього поняття, а й сформувати методологічну основу для подальшого аналізу та розробки практичних рекомендацій щодо її підвищення.

У науковій літературі фінансова стійкість підприємства розглядається з різних позицій, що зумовлює наявність низки підходів до її трактування. Загалом їх можна об’єднати у кілька основних груп.

Економічний підхід. Представники цього підходу розглядають фінансову стійкість як здатність підприємства забезпечувати рівновагу між власними та залученими коштами, що необхідно для безперервного та ефективного здійснення господарської діяльності. Фінансова стійкість, за цим підходом, *гарантує спроможність підприємства вчасно виконувати свої фінансові зобов’язання перед усіма контрагентами*.

Так, Грабовецький Б.Є. визначає фінансову стійкість як стан підприємства, при якому обсяг його активів є достатнім для погашення всіх наявних зобов’язань, тобто підприємство є платоспроможним [1]. Разом з тим Коробов М.Я. ототожнює фінансову стійкість із стійким фінансовим станом підприємства, а для діагностики рівня фінансової стійкості підприємства необхідно оцінити всі показники його фінансового стану [2].

Фінансово-статистичний підхід. Цей підхід акцентує увагу на кількісних параметрах фінансового стану підприємства. Стійкість у даному контексті *визначається через систему показників ліквідності, платоспроможності, прибутковості та рентабельності*. Таким чином, фінансова стійкість розглядається як здатність підприємства зберігати збалансовану фінансову структуру за допомогою фінансових коефіцієнтів.

У своїх дослідженнях Базілінська О.Я. розглядає фінансову стійкість як *здатність підприємства забезпечити стабільність фінансових показників, що характеризують його платоспроможність та ліквідність* [3]. Довбня С.Б. вважає, що фінансова стійкість підприємства характеризується

системою фінансових коефіцієнтів, які відображають його здатність своєчасно виконувати фінансові зобов'язання [4].

Організаційно-стратегічний підхід. У межах цього підходу фінансова стійкість *асоціюється зі здатністю підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища, своєчасно приймати стратегічні рішення та зберігати конкурентоспроможність*. Тобто стійкість — це не лише стабільність фінансових показників, а й наявність стратегічного потенціалу для подолання можливих загроз. Так, Подольська В.О. вважає, що фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства відповідати за своїми боргами та зобов'язаннями і нарощувати економічний потенціал, результат його поточного, інвестиційного, фінансового розвитку [5]. У дослідженнях Павловської О.В. фінансова стійкість визначається як відображення стабільного перевищення доходів над витратами, що забезпечує маневрування грошовими коштами підприємства та сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції [6].

Інтегральний підхід. Цей підхід поєднує елементи вищенаведених концепцій і розглядає фінансову стійкість *як комплексну характеристику, що включає як здатність підприємства підтримувати рівновагу в фінансових потоках, так і його спроможність до відновлення після кризових ситуацій*. Інтегральний підхід вважається найбільш універсальним, оскільки дозволяє всебічно оцінити фінансовий стан підприємства. В межах цього підходу Тютюнник Ю.М. досліджує фінансову стійкість підприємства через спроможність існувати та розвиватися, підтримуючи рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому та динамічному середовищі, що гарантує його високий рівень ліквідності та інвестиційну привабливість на довгостроковий період в межах наявного ризику [7]. В той час, Філімоненков О.С. розглядає фінансову стійкість як стан підприємства, при якому обсяг його активів є достатнім для погашення всіх наявних зобов'язань, тобто підприємство є платоспроможним [8].

Таким чином, аналіз підходів до визначення сутності фінансової

стійкості підприємства свідчить про багатогранність цього явища. Його трактування може варіюватися в залежності від цілей дослідження, специфіки діяльності підприємства та стану зовнішнього середовища. Однак спільним є розуміння фінансової стійкості як здатності підприємства не лише підтримувати рівновагу у фінансах, а й розвиватися в умовах постійних змін.

Отже, аналізуючи різні підходи до визначення сутності фінансової стійкості підприємства, можна зробити висновок, що це багатогранне економічне явище виконує *низку важливих функцій*, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності суб'єкта господарювання в умовах динамічного та нестабільного середовища. Фінансова стійкість не лише гарантує виконання поточних фінансових зобов'язань підприємства, але й створює підґрунтя для його подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Таким чином, у контексті розкриття предмету дослідження кваліфікаційної роботи пропонується вважати фінансову стійкість підприємства динамічною характеристикою, яка відображає його спроможність своєчасно і в повному обсязі виконувати фінансові зобов'язання, ефективно використовувати ресурси, протистояти зовнішнім загрозам та забезпечувати стале зростання в умовах економічної турбулентності.

Для кращого розуміння ролі фінансової стійкості у забезпеченні стабільності підприємства доцільно узагальнити її основні функції, визначити їх сутність і можливості реалізації (табл. 1.1).

Аналіз представлених у табл. 1.1 функцій фінансової стійкості підприємства дозволяє зробити висновок про їх багатогранний та взаємопов'язаний характер. Усі функції у сукупності формують цілісну систему, спрямовану на досягнення підприємством фінансової стабільності, зміцнення ринкових позицій та забезпечення довгострокового розвитку.

Зокрема, такі функції, як забезпечення платоспроможності та ліквідності, формування фінансової незалежності і підтримка інвестиційної

привабливості, можна віднести до *основоположних*, оскільки вони орієнтовані на досягнення поточних фінансових цілей підприємства. *Їх успішна реалізація є необхідною умовою для подальшої стратегічної активності.*

Таблиця 1.1

Функції фінансової стійкості підприємства та можливості їх реалізації

Функція	Сутність функції	Можливості реалізації
Забезпечення платоспроможності та ліквідності	Гарантує здатність підприємства своєчасно виконувати фінансові зобов'язання	Наявність достатніх обсягів обігових коштів, ефективне управління дебіторською заборгованістю та короткостроковими зобов'язаннями
Формування фінансової незалежності	Зменшує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування	Формування оптимальної структури капіталу з пріоритетом власних джерел фінансування
Підтримка інвестиційної привабливості	Підвищує довіру інвесторів та полегшує залучення додаткових ресурсів	Стабільні фінансові результати, позитивна ділова репутація, прозорість фінансової звітності
Забезпечення стратегічного розвитку	Дозволяє підприємству реалізовувати довгострокові стратегії розвитку	Наявність вільних фінансових ресурсів для інвестицій, стратегічне планування
Забезпечення стабільності в умовах економічної турбулентності	Сприяє адаптації до змін зовнішнього середовища та мінімізації кризових наслідків	Система антикризового управління, резерви та адаптивна організаційна структура

Джерело: узагальнено та доповнено на підставі [9-13]

У свою чергу, функції забезпечення стратегічного розвитку та забезпечення стабільності в умовах економічної турбулентності можна вважати *стратегічними*. Вони фокусуються на здатності підприємства не лише зберігати досягнутий рівень фінансової стійкості, але й нарощувати потенціал у мінливих зовнішніх умовах. Саме *ці функції особливо важливі в сучасних умовах економічної нестабільності та глобальних викликів*.

Варто зазначити, що зазначені функції не є ізольованими одна від одної. Їх реалізація можлива лише за умови ефективної взаємодії, що формує *системний підхід до управління фінансовою стійкістю підприємства*.

Розкриваючи мету дослідження, доцільно виділити ще одну інтегральну функцію фінансової стійкості — *забезпечення фінансової гнучкості*. Вона проявляється у здатності підприємства оперативно адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі, приймати

виважені фінансові рішення у кризових ситуаціях та використовувати нові можливості для розвитку. Така функція стає надзвичайно актуальною в умовах економічної турбулентності, коли успішність підприємства багато в чому залежить від його здатності швидко реагувати на виклики та ризики.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що фінансова стійкість підприємства виконує широкий спектр функцій, які в сукупності формують базу для забезпечення його ефективного функціонування та сталого розвитку. Реалізація цих функцій є одним із ключових завдань фінансового менеджменту і має здійснюватися системно, із урахуванням специфіки діяльності підприємства та зовнішнього середовища.

Узагальнення сутнісних ознак поняття «фнансова стійкість підприємства» представлено на рис. 1.1.

Представлена на рис. 1.1 структура узагальнює теоретичні засади розуміння сутності фінансової стійкості підприємства. Вона логічно об’єднує наукові підходи, аналіз яких дозволив сформувати авторське бачення. Систематизовано основні підходи до трактування сутності фінансової стійкості підприємства. Так, економічний підхід акцентує увагу на підтриманні фінансової рівноваги та забезпеченні безперервності господарської діяльності. Фінансово-статистичний підхід базується на використанні системи кількісних показників для оцінки стану підприємства. Організаційно-стратегічний підхід розкриває фінансову стійкість як здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища та зберігати конкурентоспроможність. Інтегральний підхід узагальнює попередні підходи, розглядаючи стійкість як комплексну характеристику, що поєднує різні аспекти фінансової діяльності. Запропоноване авторське бачення фінансової стійкості підприємства дозволяє розуміти її як динамічне явище, що поєднує здатність підприємства виконувати фінансові зобов’язання, ефективно використовувати ресурси, протистояти зовнішнім викликам та забезпечувати поступове зростання навіть в умовах економічної турбулентності.

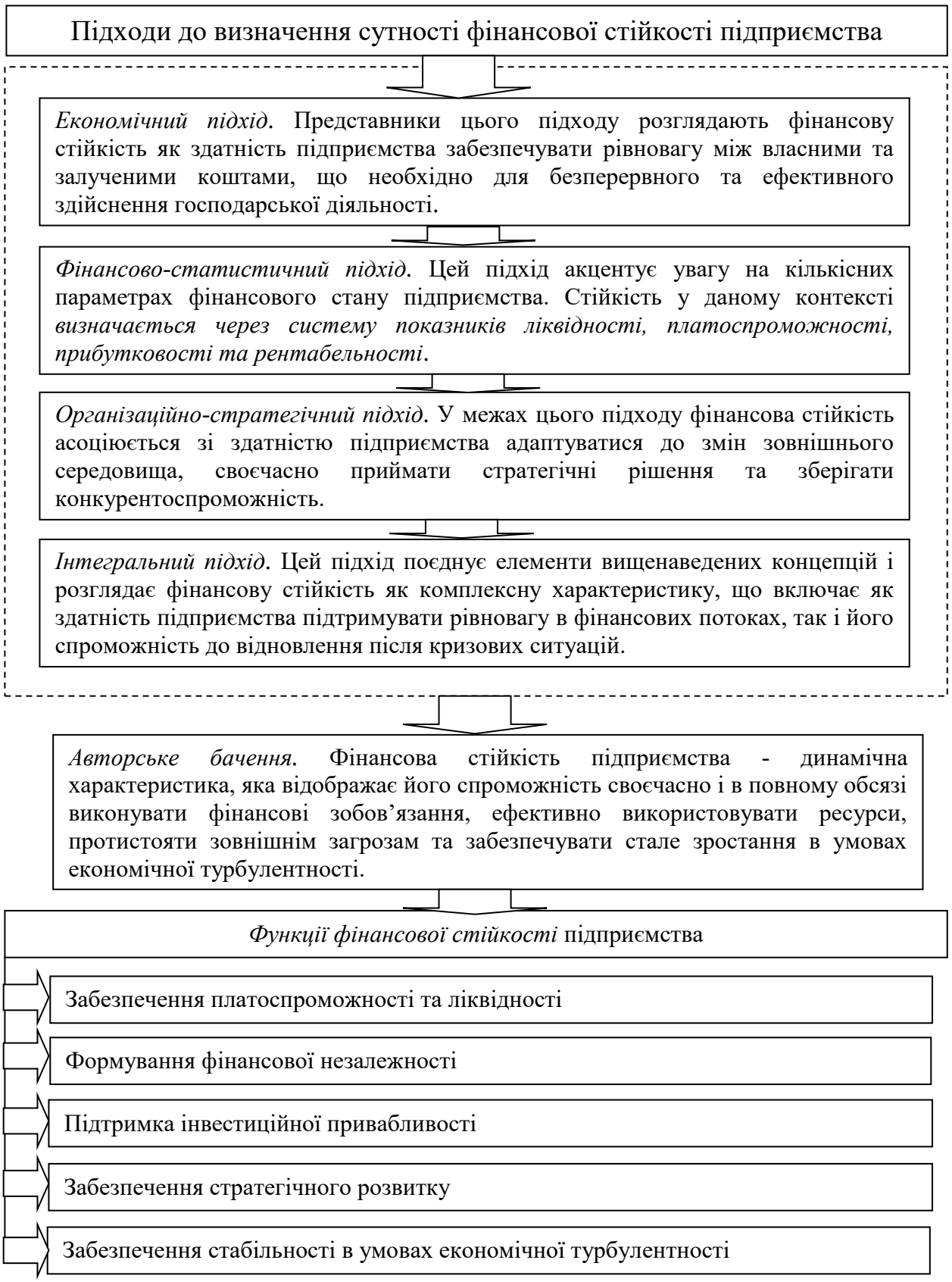

Рис. 1.1. Узагальнення теоретичних засад розуміння сутності поняття «фінансова стійкість підприємства»

Джерело: власна розробка

Аналіз функцій фінансової стійкості підприємства, на рис. 1.1 конкретизують її роль та зміст. До їх числа віднесено забезпечення платоспроможності та ліквідності, формування фінансової незалежності, підтримку інвестиційної привабливості, забезпечення стратегічного розвитку, а також підтримання стабільності в умовах економічної нестабільності. Всі ці функції тісно пов'язані між собою та утворюють єдину систему, реалізація якої є основою для досягнення підприємством стійкого та ефективного розвитку.

Загалом, рис. 1.1 демонструє узагальнене бачення сутності фінансової стійкості підприємства як багатовимірної, комплексної та динамічної економічної категорії, що має важливе значення для формування і реалізації стратегії підприємства в умовах постійних змін зовнішнього середовища.

Таким чином, узагальнення наукових підходів до визначення сутності фінансової стійкості підприємства дозволило встановити, що вона є складною, багатогранною економічною категорією, яка відображає здатність підприємства забезпечувати рівновагу фінансових потоків, виконувати зобов'язання, підтримувати стабільність і водночас розвиватися в умовах динамічного зовнішнього середовища.

На підставі проведеного аналізу виділено основні підходи до тлумачення фінансової стійкості (економічний, фінансово-статистичний, організаційно-стратегічний, інтегральний), що дають змогу розкрити її сутність з різних позицій. Разом з тим, запропоноване авторське бачення дозволяє поєднати наукові підходи в єдину систему та охарактеризувати фінансову стійкість підприємства як динамічне явище, що забезпечує його гнучкість, стійкість до зовнішніх впливів і здатність до сталого розвитку.

Формування цілісного уявлення про сутність фінансової стійкості підприємства стало основою для виокремлення її ключових функцій, що конкретизують напрями впливу даної категорії на забезпечення ефективної та стабільної діяльності суб'єкта господарювання. Наведене дозволяє

перейти до подальшого дослідження особливостей фінансової стійкості підприємств в умовах економічної турбулентності.

1.2. Теоретичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємств

Фінансова стійкість підприємства є надзвичайно важливою характеристикою, що визначає можливості суб'єкта господарювання ефективно функціонувати в умовах динамічного ринкового середовища, своєчасно виконувати зобов’язання перед контрагентами, забезпечувати стабільність та поступальний розвиток. В умовах посилення економічної турбулентності, зростання конкуренції та підвищення невизначеності зовнішніх факторів актуалізується необхідність не лише розуміння сутності фінансової стійкості, а й здійснення її об'єктивного та всебічного оцінювання.

У практиці фінансового менеджменту оцінка фінансової стійкості дозволяє виявити слабкі місця в системі управління фінансами підприємства, визначити напрями підвищення ефективності використання ресурсів і розробити заходи щодо мінімізації фінансових ризиків. Для забезпечення результативності цього процесу необхідно спиратися на науково обґрунтовані підходи, що дозволяють здійснювати всебічний аналіз фінансового стану підприємства.

У науковій літературі питанням оцінювання фінансової стійкості підприємств приділено значну увагу. При цьому розроблено різні підходи, які відрізняються за критеріями оцінки, рівнем деталізації, методами інтерпретації результатів та сферою застосування. Їх вивчення є необхідною передумовою для формування системного підходу до діагностики фінансової стійкості та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Аналіз джерел [13-18] дозволив визначити серед найбільш поширених та обґрунтованих наукових підходів до оцінювання фінансової стійкості

підприємств такі як коефіцієнтний, агрегатний, інтегральний, факторний та бальний. Кожен з них має свої переваги, обмеження та специфіку застосування в залежності від цілей і завдань дослідження.

Розгляд сутності зазначених підходів дозволить сформувати цілісне уявлення про інструментарій оцінки фінансової стійкості та обґрунтувати вибір найбільш релевантних методів для подальшого аналізу в умовах економічної турбулентності. Узагальнена характеристика наукових підходів до оцінки фінансової стійкості представлена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Узагальнена характеристика наукових підходів до оцінки фінансової стійкості

Підхід	Сутність	Основні показники/інструменти	Особливості та переваги
Коефіцієнтний	Оцінка фінансової стійкості на основі співвідношення фінансових показників	Коефіцієнти автономії, фінансової залежності, маневреності капіталу, покриття зобов'язань	Доступність даних, можливість порівняння у динаміці та між підприємствами
Агрегатний	Аналіз абсолютних показників і обсягів джерел формування запасів	Власні оборотні кошти, джерела формування запасів, надлишок/нестача	Дозволяє визначити тип фінансової стійкості, простота розрахунків
Інтегральний	Розрахунок узагальнюючого показника на основі сукупності коефіцієнтів	Комплексний інтегральний індекс (на базі фінансових коефіцієнтів)	Забезпечує системну та комплексну оцінку, дозволяє порівнювати підприємства
Факторний	Виявлення і аналіз факторів, що впливають на фінансову стійкість	Внутрішні і зовнішні фактори (структура капіталу, ефективність, ринкові умови)	Дозволяє виявити причини змін і розробити заходи для стабілізації
Бальний	Оцінка фінансової стійкості шляхом присвоєння балів за окремими критеріями	Система критеріїв і шкала балів	Зручний для якісної оцінки, дозволяє проводити рейтингову діагностику

Джерело: узагальнено та доповнено на підставі [13-18]

Таким чином, проведене узагальнення теоретичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємств у табл. 1.2 дозволяє зробити

висновок про наявність різноманітних методологічних підходів, кожен з яких має власну специфіку, переваги та обмеження. Коефіцієнтний підхід є одним із найбільш поширених завдяки простоті використання та наявності необхідних даних у публічній фінансовій звітності. Його основна перевага полягає в можливості відстеження динаміки фінансового стану підприємства та проведення порівняльного аналізу між різними суб'єктами господарювання.

Агрегатний підхід орієнтований на визначення типу фінансової стійкості підприємства шляхом зіставлення запасів і джерел їх фінансування, що дозволяє ідентифікувати потенційні фінансові ризики. Інтегральний підхід є найбільш комплексним, оскільки дає змогу сформувати узагальнену оцінку фінансової стійкості на основі системи коефіцієнтів. Факторний підхід акцентує увагу на виявленні причин змін у фінансовій стійкості, що є важливим для розробки антикризових заходів. Бальний підхід, своєю чергою, забезпечує якісну діагностику та використовується для експрес-оцінювання і формування рейтингів підприємств.

Таким чином, розглянуті підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємств демонструють багатогранність цього економічного явища та створюють можливості для адаптації методів аналізу до специфіки функціонування конкретного суб'єкта господарювання.

У межах розглянутих теоретичних підходів важливо також окреслити послідовність і зміст етапів безпосередньої оцінки фінансової стійкості підприємства, що є логічним продовженням системного підходу до її дослідження.

Зважаючи на важливість фінансової стійкості для забезпечення довгострокового функціонування підприємства, доцільно виокремити послідовні етапи її оцінювання:

- аналіз абсолютних фінансових показників, що відображають загальні обсяги ресурсів підприємства;
- розрахунок відносних показників для виявлення структури та

взаємозв’язку між різними елементами фінансових ресурсів;

- визначення показників платоспроможності з метою оцінки спроможності підприємства своєчасно виконувати поточні зобов’язання;
- встановлення рівня запасу фінансової міцності, що дозволяє оцінити стійкість підприємства в умовах змін ринкової кон’юнктури.

Абсолютні показники фінансової стійкості, зокрема власні оборотні кошти та запаси матеріальних оборотних активів, характеризують доступність ресурсів і спроможність підприємства самостійно фінансувати господарську діяльність. На їх основі визначають тип фінансової стійкості підприємства.

Виділяють чотири основних типи фінансової стійкості:

Абсолютна стійкість (І тип) характеризується надлишковими власними оборотними коштами, що повністю покривають запаси. Це свідчить про абсолютну платоспроможність і відсутність залежності від зовнішніх джерел фінансування.

$$ЗМОА < ВОК, \quad (1.1)$$

де ЗМОА - запаси матеріальних оборотних активів.

Нормальна стійкість (ІІ тип) передбачає фінансування запасів за рахунок як власних, так і нормальних зовнішніх джерел (короткострокові банківські кредити, кредиторська заборгованість). За таких умов підприємство має належну ліквідність і задовільну рентабельність операційної діяльності.

$$НДФЗ > ЗМОА > ВОК. \quad (1.2)$$

Нестійкий стан (ІІІ тип) виникає у разі недостатності власних і нормальних джерел для фінансування запасів, що призводить до необхідності залучення додаткових коштів і зростання фінансових ризиків.

$$ЗМОА > НДФЗ. \quad (1.3)$$

Кризовий стан (IV тип) спостерігається за умов, коли нестача ліквідності та надмірна заборгованість ставлять підприємство на межу банкрутства. Фактично в такій ситуації підприємство втрачає платоспроможність.

Кожен із зазначених типів фінансової стійкості дозволяє оцінити не лише поточний стан підприємства, а й його здатність ефективно протидіяти фінансовим ризикам і забезпечувати довгострокову стабільність.

Подальший етап оцінювання фінансової стійкості підприємства передбачає розрахунок системи відносних показників, що відображають співвідношення між різними складовими активів і пасивів. Ці коефіцієнти дозволяють виявити рівень залежності підприємства від залучених джерел фінансування, ступінь автономії та маневреності власного капіталу, а також ефективність його використання. Особлива увага при цьому приділяється аналізу ліквідності активів, що визначає здатність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

У табл. 1.3 представлено основні відносні показники оцінювання фінансової стійкості підприємства, які дозволяють здійснювати комплексну діагностику його фінансового стану та виявити потенційні ризики зниження стійкості.

Систематизація основних відносних показників фінансової стійкості підприємства дозволяє зробити висновок про багатогранність та комплексність підходу до її оцінювання. Представлені коефіцієнти охоплюють ключові аспекти фінансової діяльності підприємства: структуру джерел фінансування, ефективність використання власного капіталу, ліквідність та маневреність оборотних активів. Такий підхід забезпечує можливість виявлення не лише поточного стану фінансової стійкості, а й потенційних загроз її порушення.

Таблиця 1.3

Відносні показники оцінки фінансової стійкості підприємства

Назва показника	Зміст	Розрахунок на основі балансу
Коефіцієнт фінансової незалежності, $К_{фн}$	Показує частку власного капіталу у загальній сумі джерел коштів (валюті балансу)	$К_{фн} = \frac{ф№1, (р.1495 + р.1520)}{ф№1, р.1900}$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, $К_{пк}$	Показує частку позикового капіталу у загальній сумі джерел коштів (валюті балансу)	$К_{пк} = \frac{ф№1, (р.1595 + р.1695)}{ф№1, р.1900}$
Коефіцієнт фінансової залежності, $К_{фз}$	Показує, яка сума коштів припадає на одиницю власного капіталу, обернений до $К_{фн}$	$К_{фз} = \frac{ф№1, р.1900}{ф№1, (р.1495 + р.1520)}$
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості, $К_{пз}$	Показує, яку частину активів сформовано за рахунок поточних зобов'язань	$К_{пз} = \frac{ф№1, р.1695}{ф№1, р.1300}$
Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом), $К_{фс}$	Показує співвідношення власного і залученого капіталу	$К_{фс} = \frac{ф№1, (р.1495 + р.1520)}{ф№1, (р.1595 - р.1520 + р.1695)}$
Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику), $К_{фл}$	Показує співвідношення залученого і власного капіталу, обернений $К_{фс}$	$К_{фл} = \frac{ф№1, (р.1595 - р.1520 + р.1695)}{ф№1, (р.1495 + р.1520)}$
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом, $К_{зз}$	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одиницю запасів	$К_{зз} = \frac{ф№1, (р.1195 - р.1695)}{ф№1, р.1100}$
Коефіцієнт маневреності оборотних активів, $К_{ма}$	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю оборотних активів	$К_{ма} = \frac{ф№1, (р.1195 - р.1695)}{ф№1, р.1195}$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу, $К_{мвк}$	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю власного капіталу	$К_{мвк} = \frac{ф№1, (р.1195 - р.1695)}{ф№1, р.1495}$
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу, $К_{мпк}$	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю позикового капіталу	$К_{мпк} = \frac{ф№1, (р.1195 - р.1695)}{ф№1, (р.1595 + р.1695)}$
Коефіцієнт покриття запасів, $К_{пок.з.}$	Характеризує достатність джерел фінансування для створення виробничих і інших запасів.	$К_{пок.з} = \frac{ф№1, (р.1195 - р.1695)}{ф№1, (р.1100 + р.1110)}$

Джерело: узагальнено автором на підставі [18-21]

Аналіз відносних показників дозволяє глибше дослідити співвідношення між власними та залученими коштами, рівень залежності

підприємства від зовнішнього фінансування, а також здатність оперативно виконувати поточні зобов’язання. Високі значення коефіцієнтів автономії та маневреності свідчать про стійке фінансове становище, тоді як зростання коефіцієнтів фінансової залежності та покриття свідчить про можливі ризики погіршення платоспроможності. Відтак, сукупність наведених показників формує цілісну картину фінансової стійкості підприємства і є важливим елементом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

На третьому етапі оцінки фінансової стійкості доцільним є розрахунок відносних показників ліквідності та платоспроможності підприємства. Ліквідність активів визначається як здатність активів до перетворення в грошову форму в мінімальні строки без втрати їх вартості. Чим вищий ступінь ліквідності, тим швидше активи можуть бути реалізовані для покриття поточних зобов’язань.

Найбільш ліквідними вважаються активи першої групи (А1), що включають грошові кошти та їх еквіваленти. До активів другої групи (А2) відносять швидкореалізовувані активи - дебіторську заборгованість, інші оборотні активи, що можуть бути конвертовані в гроші протягом короткого періоду. Третя група (А3) включає повільнорелізовувані активи - запаси, які потребують додаткової обробки чи реалізації. Четверту групу (А4) складають важкореалізовувані активи - необоротні активи, які використовуються у господарській діяльності підприємства.

Водночас пасиви також поділяються за ступенем терміновості погашення. Найбільш термінові (П1) - це кредиторська заборгованість, що підлягає погашенню найближчим часом. До другої групи (П2) належать короткострокові позики та кредити. Третя (П3) і четверта (П4) групи об'єднують довгострокові пасиви і власний капітал відповідно.

Забезпечення ліквідності балансу передбачає виконання співвідношень між групами активів та пасивів, що можна відобразити так:

$$А1>П1;\ А2>П2;\ А3>П3;\ А4<П4. \quad (1.4)$$

Виконання зазначених умов гарантує збереження фінансової рівноваги підприємства та мінімізацію ризику неплатоспроможності. Якщо ж співвідношення порушується, це свідчить про наявність фінансової нестабільності.

Подальший аналіз ліквідності підприємства базується на обчисленні традиційних фінансових показників — коефіцієнтів покриття та абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт покриття (Кп) дозволяє оцінити здатність підприємства погашати поточні зобов'язання за рахунок наявних ліквідних активів і розраховується за формулою:

$$K_n = \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2}. \quad (1.5)$$

Рекомендоване значення цього показника, що свідчить про задовільну структуру балансу, перебуває в межах 0,8–1,0.

Коефіцієнт швидкої ліквідності, який також називають коефіцієнтом суворої ліквідності, належить до групи проміжних показників покриття. Він демонструє, яка частина поточних активів (за винятком запасів та дебіторської заборгованості, строки погашення якої перевищують 12 місяців) може бути використана для погашення короткострокових зобов'язань підприємства. Цей показник є особливо важливим у кризових ситуаціях, коли виникає потреба оцінити здатність підприємства виконати свої фінансові зобов'язання без можливості реалізації товарно-матеріальних запасів.

Розрахунок коефіцієнта швидкої ліквідності здійснюється за такою формулою:

$$K_б = \frac{A1 + A2}{П1 + П2}. \quad (1.6)$$

Оптимальними вважаються значення цього показника у діапазоні від 0,8 до 1,0. Саме такий рівень свідчить про достатню платоспроможність підприємства навіть за умов обмеженого доступу до ліквідних ресурсів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабс) демонструє, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити за рахунок найбільш ліквідних активів:

$$К_{аб.лік} = \frac{А1}{П1 + П2}. \quad (1.7)$$

Цей коефіцієнт має бути не нижчим за 0,2, що дозволяє підприємству уникати ризику втрати платоспроможності навіть у критичних ситуаціях.

Таким чином, завершення етапу оцінки фінансової стійкості передбачає визначення запасу її міцності шляхом комплексного аналізу ліквідності, що є невід'ємною складовою формування обґрунтованих управлінських рішень щодо підвищення ефективності фінансової діяльності підприємства.

Отже, проведений аналіз методів обчислення показників ліквідності підприємства засвідчив її ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості. Саме здатність підприємства оперативно покривати поточні зобов'язання є базовим критерієм його платоспроможності та фінансової надійності. Розподіл активів за рівнем ліквідності, а пасивів — за терміновістю погашення дає змогу об'єктивно оцінити фінансову рівновагу та виявити можливі ризики.

Коефіцієнти покриття та абсолютної ліквідності слугують важливими орієнтирами для прийняття управлінських рішень. Оптимальні значення цих показників свідчать про задовільну фінансову структуру та стійке положення підприємства в умовах постійних змін зовнішнього середовища. Натомість їх відхилення від нормативних меж сигналізує про необхідність вжиття заходів щодо підвищення рівня ліквідності та мобілізації фінансових ресурсів.

Отже, ліквідність виступає не лише оперативним показником

фінансового стану підприємства, але й вагомим фактором довгострокового забезпечення його фінансової стійкості та конкурентоспроможності на ринку.

Отже, результати проведеного аналізу свідчать про те, що фінансова стійкість підприємства є багатогранною економічною категорією, оцінювання якої потребує комплексного підходу. Існуючі теоретичні підходи до діагностики фінансової стійкості - ресурсний, результатний, фінансово-коефіцієнтний, індикативний, рейтинговий - дозволяють дослідити її як з позицій наявності й структури ресурсів, так і з точки зору здатності підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання та забезпечувати стратегічний розвиток.

Особлива увага в процесі оцінювання приділяється аналізу відносних показників - коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності, які відображають реальні можливості підприємства оперативно реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх умов функціонування. Оптимальні значення таких показників гарантують фінансову стабільність та створюють основу для підтримання довгострокової конкурентоспроможності підприємства.

Таким чином, застосування системного підходу до оцінювання фінансової стійкості дозволяє сформувати цілісне уявлення про рівень її забезпечення, виявити потенційні ризики та обґрунтувати напрями подальшого удосконалення фінансової політики підприємства.

1.3. Особливості впливу економічної турбулентності на діяльність промислових підприємств

У сучасних умовах господарювання промислові підприємства України функціонують у надзвичайно складному та мінливому економічному середовищі. Світові економічні процеси дедалі частіше супроводжуються явищами нестабільності та непередбачуваності, що посилюються вітчизняними факторами — воєнними діями, інфляційним тиском, порушенням логістичних ланцюгів та структурними трансформаціями

економіки. Це створює нові виклики для суб'єктів господарювання, які змушені адаптуватися до постійних змін і шукати ефективні механізми забезпечення власної фінансової стійкості.

Особливо гостро ці проблеми проявляються у промисловості - сфері, що є основою національної економіки та водночас вразливою до зовнішніх і внутрішніх шоків. У таких умовах питання збереження фінансової рівноваги набуває особливої актуальності, адже стійкість підприємства виступає запорукою його безперервної діяльності та здатності виконувати свої зобов'язання.

Для глибшого розуміння сутності зазначених викликів доцільно зупинитися на розкритті змісту поняття «економічна турбулентність», визначити ключові чинники, що її зумовлюють, а також охарактеризувати їхній вплив на фінансову стійкість промислових підприємств.

Поняття «економічна турбулентність» у науковій літературі трактується як стан економічної системи, що характеризується високим рівнем нестабільності, невизначеності та непередбачуваності змін у зовнішньому середовищі. За визначенням О. Яницького, турбулентність означає крайню ступінь нестабільності світової економічної і політичної системи, коли ймовірність досягнення точки її біфуркації і/або злому дуже висока [22].

Ф. Котлер та Дж. Касліоне вважають турбулентність новою нормою для бізнесу, що вимагає від підприємств гнучкості та адаптивності до постійних змін.

Узагальнення підходів до розуміння поняття «економічна турбулентність» у працях [23-27] дозволило виділити сукупність чинників, які її обумовлюють.

Економічна турбулентність зумовлюється сукупністю зовнішніх та внутрішніх чинників, серед яких:

1. *Глобальні економічні кризи*: світові фінансові потрясіння, що впливають на національні економіки.

2. *Політична нестабільність*: зміни у політичному керівництві, конфлікти, що призводять до невизначеності в економічній політиці.

3. *Збройні конфлікти*: військові дії, що порушують економічні зв'язки та інфраструктуру.

4. *Пандемії та інші глобальні загрози*: епідемії, що спричиняють зниження економічної активності.

5. *Технологічні зміни*: швидкий розвиток технологій, що вимагає адаптації бізнесу.

6. *Коливання валютних курсів*: нестабільність на валютних ринках, що впливає на зовнішньоекономічну діяльність підприємств.

7. *Інфляційні процеси*: зростання цін, що знижує купівельну спроможність.

8. *Зміни у регуляторній політиці*: нові закони та нормативи, що впливають на бізнес-середовище.

Ці чинники створюють складне та нестабільне середовище, в якому функціонують промислові підприємства.

Економічна турбулентність безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємств через:

1. *Порушення ланцюгів постачання*: затримки та перебої у постачанні сировини та комплектуючих.

2. *Зниження попиту*: спад купівельної спроможності споживачів.

3. *Зростання витрат*: підвищення цін на енергоносії, сировину та логістику.

4. *Обмеження доступу до фінансування*: ускладнення умов кредитування та інвестування.

5. *Зниження прибутковості*: скорочення маржі через зростання витрат та зниження доходів.

У таких умовах підприємства змушені адаптувати свої стратегії управління, впроваджувати інноваційні підходи до організації виробництва, оптимізувати витрати та шукати нові ринки збуту. Зокрема, важливими

стають такі аспекти, як гнучкість виробничих процесів, диверсифікація продукції, цифровізація бізнес-процесів та підвищення кваліфікації персоналу.

В умовах економічної нестабільності особливого значення набуває управління ризиками та забезпечення економічної безпеки підприємства. Це передбачає розробку антикризових стратегій, створення фінансових резервів, страхування ризиків та постійний моніторинг зовнішнього середовища.

В умовах економічної нестабільності особливого значення набуває управління ризиками та забезпечення економічної безпеки підприємства. Це передбачає розробку антикризових стратегій, створення фінансових резервів, страхування ризиків та постійний моніторинг зовнішнього середовища.

У працях [28-32] розглянуто підходи до оцінки впливу економічної турбулентності на діяльність підприємств, узагальнено які можна представити наступним чином:

1. *Індикаторний підхід*: оцінка економічної безпеки підприємства на основі порівняння фактичних значень результатів фінансово-господарської діяльності з індикаторами, для яких встановлені граничні значення.

2. *Ресурсно-функціональний підхід*: аналіз різних функціональних галузей діяльності підприємства з метою оцінки економічної безпеки.

3. *Програмно-цільовий підхід*: розробка та реалізація програм забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням специфіки його діяльності.

4. *Ризик-орієнтований підхід*: виявлення, аналіз та управління ризиками, що можуть впливати на економічну безпеку підприємства.

5. *Комплексна оцінка економічної безпеки*: врахування фінансової, техніко-технологічної, інтелектуально-кадрової, політико-правової та екологічної складових для отримання узагальнюючого показника рівня економічної безпеки підприємства.

Практичні заходи для забезпечення економічної безпеки детально розглянуті у працях [33-38], напрями впровадження яких узагальнено можна

описати наступним чином:

1. *Розробка антикризових стратегій*: створення планів дій на випадок різних сценаріїв розвитку подій.

2. *Формування фінансових резервів*: накопичення ресурсів для покриття можливих втрат.

3. *Страхування ризиків*: використання страхових інструментів для зменшення впливу негативних подій.

4. *Моніторинг зовнішнього середовища*: постійне відстеження змін у політичній, економічній та соціальній сферах, що можуть вплинути на діяльність підприємства.

5. *Впровадження систем раннього попередження*: створення механізмів для своєчасного виявлення загроз та реагування на них.

Застосування зазначених методів та заходів дозволяє підприємствам ефективно оцінювати та управляти впливом економічної турбулентності, забезпечуючи тим самим їхню фінансову стійкість та конкурентоспроможність.

В умовах зростаючої економічної турбулентності промислові підприємства стикаються з комплексом взаємопов’язаних викликів, які впливають на фінансову стійкість і загальну ефективність їх діяльності. Задля повноти дослідження цього явища доцільним є систематизація основних чинників та напрямів впливу турбулентності на функціонування підприємств. Це дозволяє не лише ідентифікувати джерела ризиків, а й визначити шляхи їх нейтралізації шляхом впровадження відповідних практичних заходів. На рис. 1.2 представлено узагальнену структурну схему аналізу впливу економічної турбулентності на діяльність промислових підприємств.

Представлена на рис. 1.2 схема дозволяє комплексно охарактеризувати механізм впливу економічної турбулентності на промислові підприємства. На першому рівні систематизовано основні чинники формування економічної турбулентності.

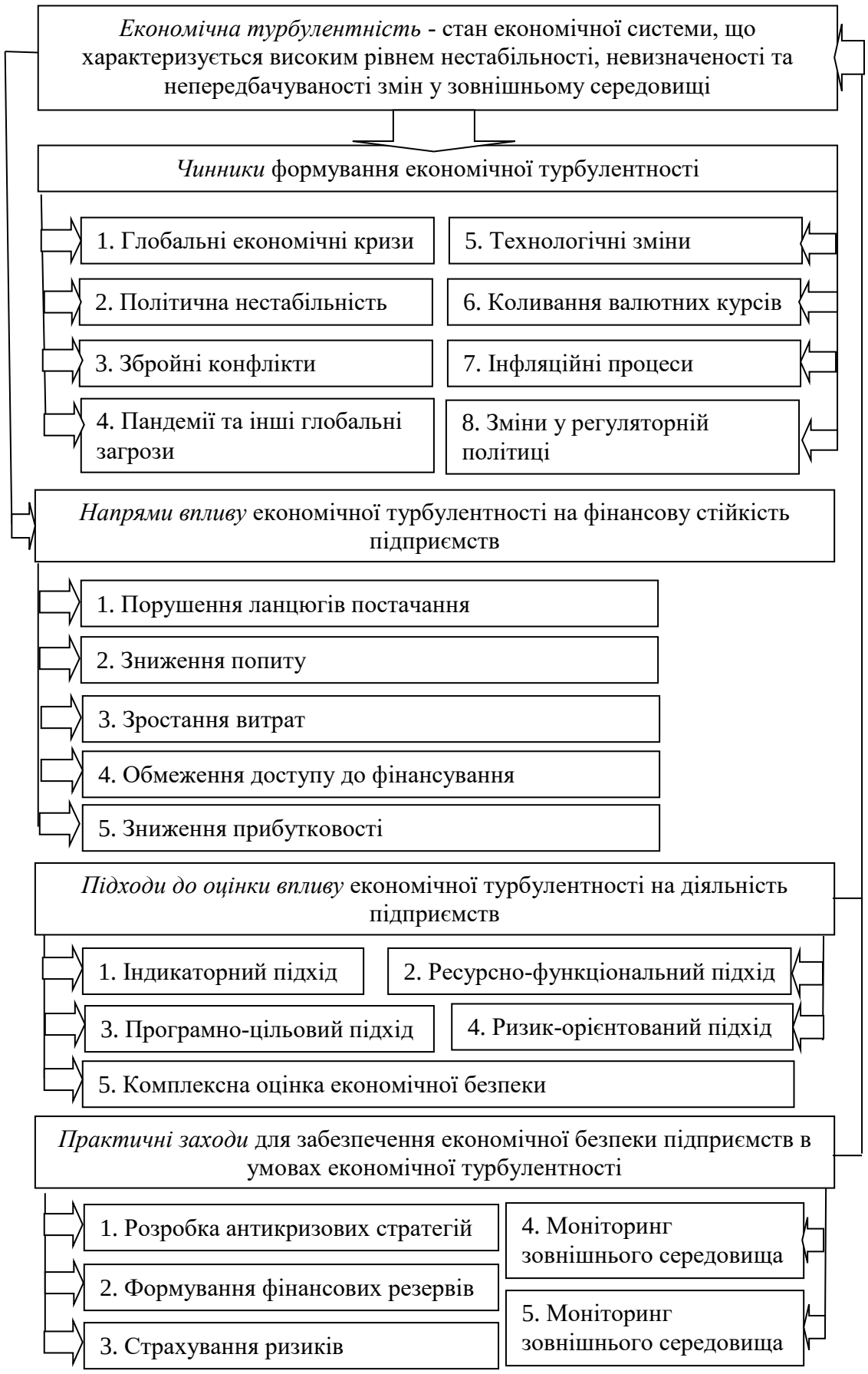

Рис. 1.2. Структурна схема аналізу впливу економічної турбулентності на діяльність промислових підприємств

Джерело: власна розробка

Сукупність цих факторів формує середовище підвищеної нестабільності, що обумовлює необхідність адаптації підприємств до нових умов.

Другий блок схеми - напрями впливу економічної турбулентності на фінансову стійкість підприємства - деталізує специфічні наслідки нестабільності. Це формує об’єктивну потребу у пошуку дієвих заходів для забезпечення фінансової стабільності підприємства.

Третій елемент схеми представлений підходами до оцінки впливу економічної турбулентності на діяльність підприємств. Їх поєднання дає змогу здійснювати багатовимірний аналіз і підвищувати об’єктивність прийняття управлінських рішень.

Завершальний блок - практичні заходи для забезпечення економічної безпеки в умовах економічної турбулентності. До них віднесено розробку антикризових стратегій, формування фінансових резервів, страхування ризиків, а також моніторинг зовнішнього середовища. Останній поділяється на два напрямки - загальний моніторинг і спрямований безпосередньо на зовнішнє середовище підприємства, що дозволяє своєчасно виявляти потенційні загрози та оперативно реагувати на них.

Таким чином, схема, представлена на рис. 1.2, узагальнює основні компоненти аналізу економічної турбулентності та визначає логіку розробки і реалізації антикризових заходів, що мають забезпечити стійке функціонування підприємств в умовах динамічного та нестабільного зовнішнього середовища.

У сучасних умовах господарювання промислові підприємства функціонують в середовищі, що характеризується високим рівнем економічної турбулентності. Це явище проявляється у непередбачуваності змін зовнішніх факторів, які здатні істотно впливати на показники фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємництва. До ключових чинників формування економічної турбулентності відносять глобальні економічні кризи, політичну нестабільність, збройні конфлікти, техногенні й природні

катастрофи, коливання валютних курсів, інфляційні процеси та інші ризики, пов'язані із зміною регуляторної політики держав.

Особливо вагомого значення ці фактори набувають для фінансової стійкості підприємств. Вони опосередковано чи безпосередньо впливають на ключові елементи господарської діяльності — забезпечення безперервності постачання, стабільність попиту на продукцію, рівень витрат, можливості фінансування та прибутковість. Усі ці елементи формують так зване "слабке місце" підприємства, оскільки навіть незначні збої в одному з них можуть спровокувати фінансову нестабільність.

З огляду на це надзвичайно актуальним є застосування системного підходу до оцінки впливу економічної турбулентності. Індикаторний, ресурсно-функціональний, програмно-цільовий та ризик-орієнтований підходи дозволяють підприємствам комплексно вивчати фактори, що впливають на їхню економічну безпеку, та розробляти ефективні управлінські рішення.

Важливу роль у цьому процесі відіграють і практичні заходи антикризового управління. Розробка сценаріїв кризових ситуацій, створення фінансових резервів, страхування ризиків, а також постійний моніторинг зовнішнього середовища є ключовими елементами стратегії підтримання фінансової стійкості підприємства. Саме інтеграція методів оцінки з антикризовими заходами створює підґрунтя для своєчасного реагування на загрози та формування стійкої моделі функціонування підприємства в умовах нестабільної економіки.

Таким чином, економічна турбулентність є серйозним викликом для промислових підприємств, що потребує постійної уваги та впровадження дієвих механізмів протидії. Поєднання науково обґрунтованих підходів до аналізу із практичними заходами забезпечення економічної безпеки дає змогу не лише мінімізувати ризики, а й створити умови для сталого розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПАТ «МОТОР СІЧ»)

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПАТ «МОТОР СІЧ»

Об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі обрано Публічне акціонерне товариство «МОТОР СІЧ», яке посідає ключову позицію серед підприємств, що забезпечують стратегічні потреби держави в авіаційній сфері. Основною спеціалізацією підприємства є виробництво авіаційних двигунів для літаків і вертольотів, а також газотурбінних установок. Підприємство розташоване за адресою: м. Запоріжжя, проспект Моторобудівників, 15.

Як зазначено на офіційному сайті ПАТ «МОТОР СІЧ», історія підприємства розпочалася ще у 1907 році. Відтоді компанія не лише втримала свої позиції, а й зайняла провідне місце серед авіаційних виробників, постійно вдосконалюючи технології та зберігаючи конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Сьогодні продукція підприємства широко використовується в цивільній та військовій авіації, експлуатується в багатьох країнах світу, де користується попитом завдяки своїй надійності та ефективності [39].

ПАТ «МОТОР СІЧ» активно впроваджує сучасні технології та рішення, що дозволяють забезпечувати високі стандарти якості. Компанія має унікальну виробничу базу, розвинуту інфраструктуру та згуртований колектив кваліфікованих працівників. Завдяки цьому підприємство послідовно реалізує ефективні стратегії розвитку та залишається одним із лідерів галузі.

Історичний розвиток заводу розпочався у грудні 1915 року, коли було виготовлено перший авіаційний двигун водяного охолодження ДЕКА М-100.

Його випробування завершилися успішно вже в жовтні 1916 року. Саме з цього моменту підприємство почало спеціалізуватися на серійному виробництві авіаційних двигунів.

У подальшому завод налагодив виготовлення газотурбінних двигунів різних типів, що дозволило задовольнити зростаючий попит на авіаційну техніку. До 1953 року підприємство запустило серійне виробництво реактивних двигунів, а згодом - газотурбінних двигунів для літаків і вертольотів різних моделей. У 1995 році підприємство набуло статусу акціонерного товариства й отримало сучасну назву - ПАТ «МОТОР СІЧ».

Нині підприємство серійно виготовляє авіаційні двигуни для літаків (АІ-322, Д-436-148, АІ-450-МС) і вертольотів (ТВ3-117ВМА-СБМ1В, ВК-2500 та інші). Паралельно здійснюється підготовка до серійного випуску нових моделей двигунів, що свідчить про активний розвиток і високий науково-технічний потенціал підприємства.

Основними напрямами подальшого розвитку визначено впровадження нових технологій, енергозбереження, стандартизацію та сертифікацію продукції, вдосконалення управління та маркетингової діяльності, що дозволяє підтримувати провідні позиції на світовому ринку авіаційної техніки.

Стратегічний план розвитку ПАТ «МОТОР СІЧ» передбачає основні види діяльності підприємства, заходи, спрямовані на перспективний розвиток і підвищення якості вироблюваної продукції.

Сьогодні спільна мета полягає в налагодженні тісних зв'язків з підприємствами, які споживають продукцію, виробництва ПАТ «МОТОР СІЧ».

Для аналізу показників діяльності обраного об'єкту дослідження – ПАТ «МОТОР-СІЧ» логічно було би обрати період 2022-2024 рр., але, враховуючи те, що більшість суб'єктів господарювання не надають у публічний доступ річну фінансову звітність починаючи з 2023 року, обрано періодом дослідження 2020-2022 рр., оскільки, більш актуальні дані знайти

не вдалося.

Основні показники виробничо-господарської діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр. приведені в табл. 2.1. Динаміку чистого прибутку за період 2020-2022 рр. наведено на рис. 2.1.

Таблиця 2.1

Показники виробничо-господарської діяльності

ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

Показник	Роки			Абсолютне відхилення		Темп зросту (зменшення), %	
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2021/2020	2022/2021	2021/2020	2022/2021
Доход від реалізації продукції, тис.грн.	11 433 872	13 755 471	10 445 306	2 321 599	-3 310 165	20,30	-24,06
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	7 129 242	6 760 335	9 226 248	-368 907	2 465 913	-5,17	36,48
Валовий прибуток, тис.грн.	4 304 630	4 529 223	3 684 971	224 593	-844 252	5,22	-18,64
Чистий прибуток (збиток), тис.грн.	840 808	458 275	307 079	-382 533	-151 196	-45,50	-32,99
Вартість майна підприємства, тис.грн. в тому числі:	28 504 016	30 025 559	29 192 273	1 521 543	-833 286	5,34	-2,78
- основних фондів	7 906 984	7 548 748	7 058 917	-358 236	-489 831	-4,53	-6,49
- оборотних коштів	20 596 813	22 476 748	22 128 876	1 879 935	-347 872	9,13	-1,55
Чисельність робітників, осіб	16899	18200	17188	1 301	-1 012	7,70	-5,56
Фонд оплати праці, тис.грн.	2494 056,60	3126 673	2914 331	632 616	-212 342	25,36	-6,79
Продуктивність праці, тис.грн/ особа	676,60	755,80	607,71	79	-148	11,70	-19,59

Джерело: обчислено автором за даними [39]

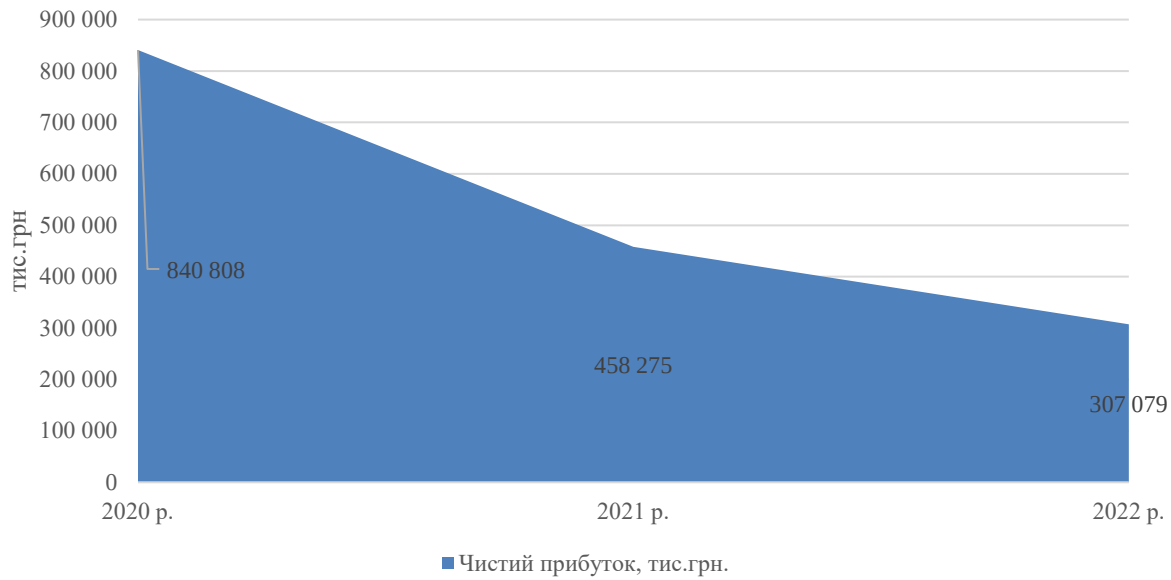

Рис. 2.1. Динаміка чистого прибутку ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

У 2022 році дохід від реалізації продукції скоротився порівняно з 2021 роком на 3310165 тис. грн, що становить зниження на 24,06 %. Така тенденція оцінюється як негативна. Одночасно спостерігалося зростання собівартості реалізованої продукції: у 2022 році вона збільшилася на 2465913 тис. грн відносно попереднього року, що відповідає приросту на 36,48 %. Це також негативний сигнал, оскільки одночасне зменшення чистого доходу та зростання витрат свідчать про погіршення результатів господарської діяльності підприємства за аналізований період.

Разом із цим слід відзначити позитивний аспект — підприємство залишалося прибутковим упродовж 2020–2022 років. Проте обсяг чистого прибутку має тенденцію до щорічного зменшення, що наочно ілюструється на рис. 2.2.

У 2022 році також зафіксовано скорочення вартості основних фондів і оборотних засобів: у порівнянні з 2021 роком ці показники зменшилися відповідно на 489831 тис. грн та 347972 тис. грн. Загальна вартість майна підприємства за рік знизилася на 833286 тис. грн, що еквівалентно падінню на 2,78 %.

Крім того, простежується скорочення чисельності персоналу: якщо у 2020 році на підприємстві працювало 16899 осіб, то у 2021 році — вже 18200

осіб, а у 2022 році – 17188 осіб. Поряд із цим у 2022 році фонд оплати праці зменшився на 212342 тис. грн, що становить скорочення на 6,79 % порівняно з 2020 роком. Продуктивність праці за аналізований період демонструє нерівномірні зміни.

Таким чином, виявлені зміни в доходах, витратах, вартості майна та чисельності персоналу підприємства свідчать про необхідність більш детального дослідження фінансового стану ПАТ «МОТОР СІЧ». З метою глибшого розуміння динаміки та структури активів і зобов'язань підприємства доцільно провести горизонтально-вертикальний аналіз балансу. Це дозволить не лише оцінити співвідношення окремих статей балансу в структурі майна та джерел його формування, а й виявити ключові тенденції змін за певний період.

Горизонтально-вертикальний аналіз агрегованого балансу ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр. приведено в табл. 2.2. та на рис. 2.2-2.3.

Аналіз агрегованого балансу ПАТ «МОТОР СІЧ» за період 2020–2022 рр. дозволяє виявити основні тенденції в структурі активів і пасивів підприємства та оцінити динаміку їх змін. У структурі активів простежується зниження обсягу грошових коштів та їх еквівалентів. Так, у 2022 році їх залишок скоротився порівняно з 2020 роком на 82070 тис. грн або на 5,07%. Це свідчить про зниження рівня ліквідності підприємства, що є потенційно негативною ознакою в умовах нестабільності. Натомість дебіторська заборгованість у 2022 році, навпаки, зросла порівняно з 2020 роком на 772606 тис. грн (або на 61,32%). Така ситуація може свідчити як про збільшення обсягів реалізації, так і про ускладнення процесу повернення коштів від покупців, що потребує додаткової уваги до політики управління дебіторською заборгованістю.Запаси матеріальних оборотних активів демонструють зростання. Їх обсяг у 2022 році збільшився на 3208888 тис. грн (або на 127,61%) порівняно з 2020 роком. Це позитивно характеризує виробничий потенціал підприємства, проте надмірне накопичення запасів може призводити до «заморожування» обігових коштів.

Таблиця 2.2

Горизонтально-вертикальний аналіз агрегованого балансу

ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

Найменування статей балансу	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Горизонтальний аналіз		Вертикальний аналіз		
				абсолютне відхилення у 2022 р. до 2020 р. тис.грн.	відносне відхилення у 2022 р. до 2020 р, %	питома вага у 2020 р.	питома вага у 2021 р.	питома вага у 2022 р.
Активи								
1. Гроші та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції	1666613	1763761	814543	-852070	48,87	5,85	5,95	2,79
2. Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, інша дебіторська заборгованість	2040260	1915310	1267654	-772606	62,13	7,16	6,46	4,34
3. Запаси та витрати майбутніх періодів	13839770	15717985	17660658	3820888	127,61	48,55	53,05	60,50
Всього оборотних засобів	20596813	22073832	22128876	1532063	107,44	72,26	74,51	75,80
4. Необоротні активи, необоротні активи утримувані для продажу та групи вибуття	7907203	7553254	7063397	-843806	89,33	27,74	25,49	24,20
Всього активів	28504016	29627086	29192273	688257	102,41	100,00	100,00	100,00
Пасиви								
1. Поточні зобов'язання і забезпечення, Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, за групами вибуття	4397499	5460174	5168816	771317	117,54	15,43	18,43	17,71
2. Короткострокові кредити банків	423638	136391	36569	-387069	8,63	1,49	0,46	0,13
3. Всього поточні зобов'язання	550328	279038	142155	-408173	25,83	1,93	0,94	0,49
4. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3421017	3671106	3957048	536031	115,67	12,00	12,39	13,56
5. Власний капітал	20685500	20495806	20066409	-619091	97,01	72,57	69,18	68,74
Всього пасивів	28504016	29627086	29192273	688257	102,41	100,00	100,00	100,00

Джерело: обчислено автором за даними [39]

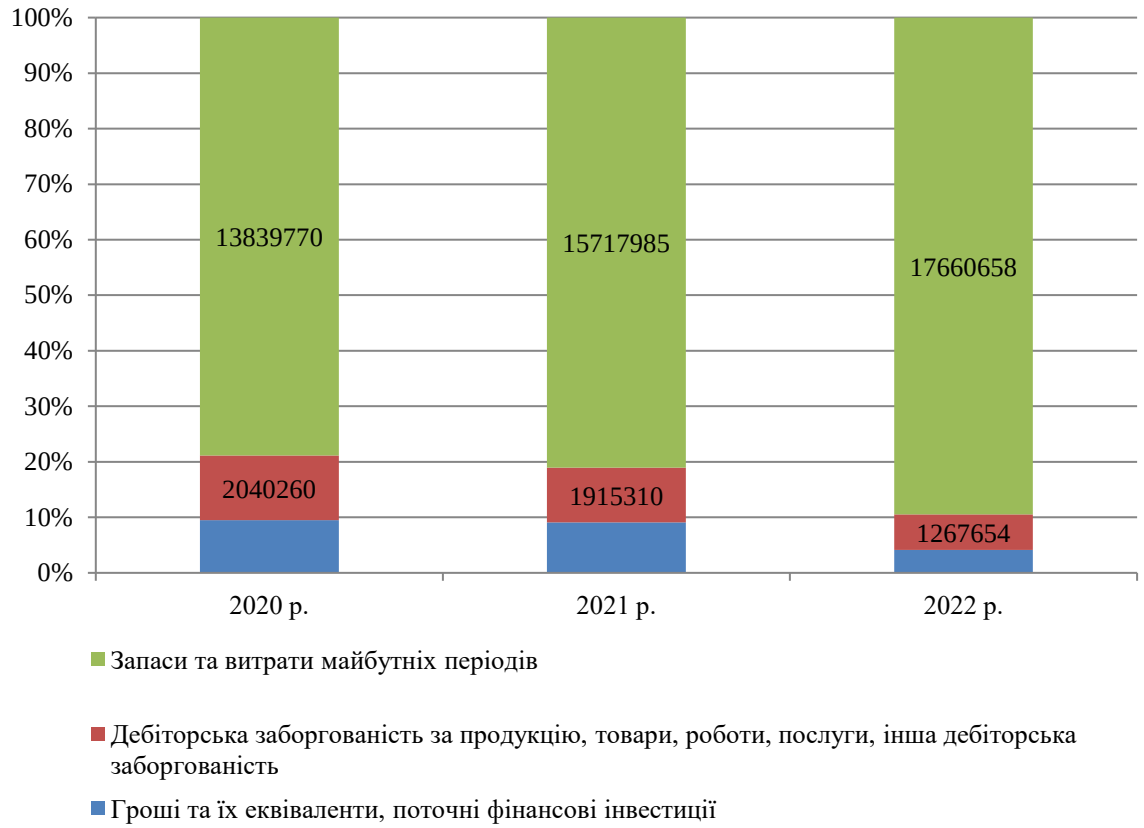

Рис. 2.2. Структура оборотних активів

ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр., тис. грн.

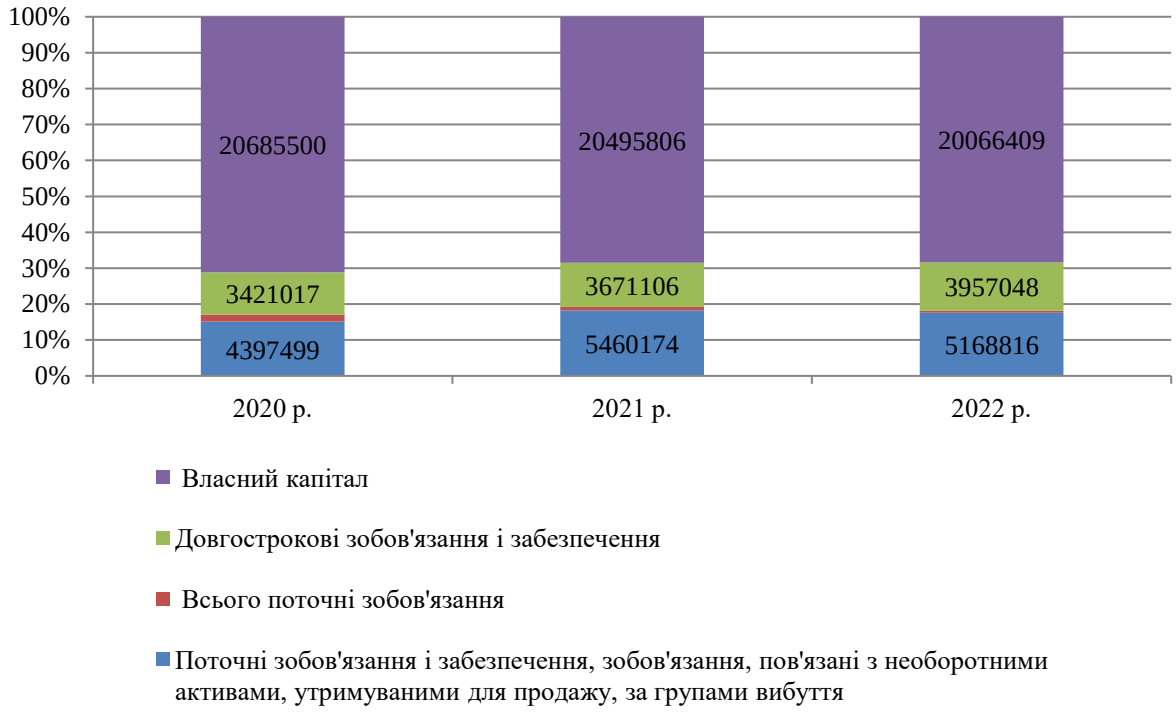

Рис. 2.3. Структура пасивів

ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Незначне зниження спостерігається за статтею «Необоротні активи, інші активи і витрати майбутніх періодів». Їх вартість у 2022 році зменшилася на 438506 тис. грн, що може бути результатом списання частини активів або перегляду вартості активів.

У підсумку валюта балансу за аналізований період демонструє позитивну динаміку — зростання на 13,65%. Це свідчить про розширення активної діяльності підприємства.

Щодо пасивів, можна відзначити, що власний капітал підприємства суттєво зріс — на 1171317 тис. грн або на 17,54% порівняно з 2020 роком. Це позитивний сигнал, що свідчить про фінансову стійкість і здатність підприємства самостійно фінансувати свою діяльність.

Довгострокові зобов'язання, навпаки, зменшились на 387069 тис. грн (або на 6,83%), що може бути результатом погашення боргів або перегляду умов кредитування. Зниження обсягів довгострокових позик позитивно впливає на фінансову стабільність підприємства.

Поточні зобов'язання у 2022 році зросли на 408173 тис. грн або на 52,83%, що може свідчити про зростання потреби у короткостроковому фінансуванні або збільшення кредиторської заборгованості.

Загалом структура балансу свідчить про певні ризики, пов’язані зі зниженням ліквідності та зростанням короткострокових зобов’язань. Проте збільшення власного капіталу та активів дає підстави для стримано-оптимістичної оцінки фінансового стану підприємства. Підприємству слід звернути особливу увагу на управління запасами та дебіторською заборгованістю для запобігання погіршенню платоспроможності.

Отже, ПАТ «МОТОР СІЧ» є одним із провідних підприємств авіаційного машинобудування в Україні, що забезпечує стратегічно важливу функцію у сфері виробництва авіаційних двигунів та газотурбінних установок. Підприємство має багаторічну історію, потужну виробничу базу, висококваліфікований персонал і значний досвід у серійному виготовленні складної техніки. Його продукція широко застосовується як у цивільному,

так і військовому авіабудуванні, що підтверджує надійність і конкурентоспроможність компанії на міжнародному рівні.

Упродовж останніх років підприємство впроваджує сучасні технології, зокрема у сфері енергозбереження, управління якістю та сертифікації, що сприяє посиленню ринкових позицій. Визначено стратегічний курс на інноваційний розвиток, розширення асортименту продукції, підтримання високої кваліфікації персоналу та активізацію маркетингової діяльності. Це створює підґрунтя для збереження конкурентних переваг навіть в умовах економічної турбулентності.

Таким чином, ПАТ «МОТОР СІЧ» демонструє стабільну виробничу активність, адаптивність до зовнішніх викликів та високу здатність до стратегічного розвитку, що дозволяє ефективно виконувати поставлені цілі та забезпечувати економічну стійкість підприємства в довгостроковій перспективі.

2.2. Оцінка фінансової стійкості

Фінансова стійкість є одним із ключових показників надійності та стабільності функціонування підприємства. Її належний рівень свідчить про здатність суб'єкта господарювання своєчасно виконувати зобов’язання перед контрагентами, забезпечувати безперервність виробничого процесу, залучати інвестиції та ефективно реагувати на вплив негативних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Для підприємств промислової галузі, зокрема таких стратегічно важливих, як ПАТ «МОТОР СІЧ», фінансова стійкість набуває особливої актуальності в умовах економічної турбулентності та зростання рівня ризиків. Від її стану залежить не лише поточна ефективність господарської діяльності, а й можливість подальшого розвитку та зміцнення ринкових позицій.

З огляду на зазначене, важливо здійснити оцінку фінансової стійкості

підприємства на основі аналізу динаміки основних фінансових показників, структури активів і пасивів, а також розрахунку відповідних коефіцієнтів. Це дозволить визначити, наскільки стабільним є фінансове становище підприємства, виявити проблемні аспекти та сформувати рекомендації щодо зміцнення його економічної безпеки.

Для забезпечення повного та об'єктивного аналізу ліквідності балансу ПАТ «МОТОР СІЧ» важливо класифікувати активи підприємства залежно від швидкості їх перетворення на грошові кошти, а також згрупувати пасиви за строками їх погашення. Такий підхід дозволяє не лише відобразити реальні можливості підприємства виконувати свої короткострокові зобов’язання, а й оцінити, наскільки ефективно воно управляє фінансовими ресурсами. Групування активів і пасивів за ступенем ліквідності наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Групування активів та пасивів підприємства за ступенем ліквідності

Групування активів підприємства за ступенем ліквідності	Групування пасивів підприємства за строками погашення
1. Найбільш ліквідні активи (А1) - включають кошти та їх еквіваленти, які можуть бути оперативно використані для здійснення поточних платежів. Сюди належать короткострокові фінансові вкладення, готівкові кошти та кошти на рахунках.	1. Найбільш термінові зобов’язання (П1) - кредиторська заборгованість, за якою необхідно здійснити платежі в найкоротші строки.
2. Швидкореалізовувані активи (А2) - активи, що можуть бути перетворені у грошову форму протягом короткого часу. Це переважно дебіторська заборгованість.	2. Короткострокові зобов’язання (П2) - короткострокові кредити банків та інша поточна кредиторська заборгованість.
3. Повільнорелізовувані активи (А3) - активи, до яких належать запаси сировини, матеріалів, готової продукції та товари. Вони вимагають додаткового часу для реалізації або переробки.	3. Довгострокові зобов’язання (П3) - довгострокові кредити та інші пасиви, що підлягають погашенню у більш тривалі строки.
4. Важкореалізовувані активи (А4) - необоротні активи, що тривалий час використовуються у господарській діяльності підприємства.	4. Постійні пасиви (П4) - статті власного капіталу, що формують стабільну базу фінансування підприємства.

Проведене групування активів і пасивів за ступенем ліквідності дає змогу більш детально дослідити здатність підприємства вчасно виконувати свої фінансові зобов’язання та виявити потенційні ризики зниження платоспроможності.

У структурі активів найбільш ліквідні активи (А1), до яких належать грошові кошти та їх еквіваленти, мають найвищу здатність до оперативного покриття поточних зобов’язань. Однак їх обсяг, як правило, є обмеженим і не дозволяє повною мірою перекривати термінові боргові вимоги. Це свідчить про необхідність ретельного планування грошових потоків і формування достатнього рівня високоліквідних активів.

Швидкореалізовувані активи (А2) представлені переважно дебіторською заборгованістю. Її вчасне повернення напряму впливає на фінансову гнучкість підприємства. Зростання обсягів дебіторської заборгованості у поєднанні зі сповільненням темпів її погашення може створювати ризики для своєчасного виконання підприємством поточних зобов’язань.

Повільнорелізовувані активи (А3), що включають запаси, демонструють відчутне зростання. Це позитивно характеризує виробничий потенціал підприємства, однак надмірне накопичення запасів призводить до "заморожування" обігових коштів, що негативно впливає на ліквідність.

Важкореалізовувані активи (А4) формують довгострокову основу господарської діяльності підприємства і мають низький рівень ліквідності. Їх висока питома вага є типовою для промислових підприємств, але під час кризових періодів така структура активів може посилювати фінансові ризики.

У структурі пасивів домінують постійні пасиви (П4), представлені власним капіталом. Це позитивно свідчить про незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Коротко- та довгострокові зобов’язання (П2 та П3) мають помірний рівень, що забезпечує баланс між залученням позикових коштів і власними ресурсами.

Разом з тим, наявність значного обсягу найбільш термінових

зобов'язань (П1), які мають бути погашені в короткі строки, підвищує вимоги до оперативності обороту найбільш ліквідних активів (А1 і А2). Якщо вони будуть недостатніми, підприємство може стикнутися з ризиком порушення платіжної дисципліни.

Групування статей балансу для аналізу ліквідності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр. представлено у табл. 2.4. Графічно співвідношення активів та пасивів балансу ПАТ «МОТОР СІЧ» на 2022 році зображено на рис. 2.4.

Таблиця 2.4

Агрегований баланс для аналізу ліквідності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Актив	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Пасив	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)		
								2020 р.	2021 р.	2022 р.
Найбільш ліквідні активи (А1)	1666613	1763761	814543	Найбільш термінові зобов'язання (П1)	3821342	5235961	4915026	-2154729	-3472200	-4100483
Швидкореалізовані активи (А2)	5090424	4592085	3653673	Короткострокові пасиви (П2)	576157	224213	253790	4514267	4367872	3399883
Повільнореалізовані активи (А3)	13839776	15717986	17660660	Довгострокові пасиви (П3)	3421017	3671106	3957048	10418759	12046880	13703612
Важкореалізовані активи (А4)	7907203	7553254	7063397	Постійні пасиви (П4)	20685500	20495806	20066409	12778297	12942552	13003012
Баланс	28504016	29627086	29192273	Баланс	28504016	29627086	29192273			

Джерело: обчислено автором за даними [39]

Аналіз агрегованого балансу для оцінки ліквідності підприємства дозволяє виявити не лише динаміку активів та пасивів у розрізі їх груп за ступенем ліквідності, а й співвідношення між ними, що дає змогу оцінити можливості підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання.

Найбільш ліквідні активи (А1) у 2022 році становили 814543 тис. грн, що менше показників попередніх років (у 2020 - 1666613 тис. грн, у 2021 - 1763761 тис. грн). Скорочення обсягу найліквідніших активів протягом 2020 -2022 років вказує на зниження можливостей підприємства оперативно

виконувати термінові фінансові зобов’язання. Це підвищує ризик втрати платоспроможності.

Найбільш термінові зобов'язання (П1) у 2022 році склали 4915026 тис. грн. Протягом трьох років вони суттєво зростали: з 3821342 тис. грн у 2020 році до 5235961 тис. грн у 2021 році, що призводило до збільшення нестачі (перевищення зобов'язань над активами). У 2022 році нестача за цією групою склала -4100483 тис. грн, що свідчить про критично низьку здатність покривати найбільш термінові боргові зобов’язання ліквідними активами.

Швидкореалізовувані активи (А2) за 2022 рік зросли до 3653673 тис. грн (у 2020 році - 5090424 тис. грн, у 2021 - 4592085 тис. грн), що вказує на деяке коливання обсягів дебіторської заборгованості. Водночас короткострокові пасиви (П2) у 2022 році склали 253790 тис. грн, що дозволило сформувати платіжний надлишок +3399883 тис. грн, що є позитивною ознакою.

Повільнорелізовувані активи (А3) продемонстрували поступове зростання: у 2022 році їх обсяг досяг 17660606 тис. грн проти 13389776 тис. грн у 2020 році. Довгострокові зобов'язання (П3) також зросли до 3957048 тис. грн у 2022 році. Незважаючи на збільшення, активи суттєво перевищують пасиви за цією групою, що забезпечує платіжний надлишок +13703612 тис. грн.

Важкореалізовувані активи (А4), представлені необоротними активами, у 2022 році становили 7053397 тис. грн, що дещо менше порівняно з 2020 роком. Постійні пасиви (П4), які формують джерела власного капіталу, склали 20606409 тис. грн у 2022 році. Це співвідношення сформувало негативний платіжний залишок у -13003012 тис. грн, що є нормальним явищем, оскільки важкореалізовувані активи традиційно не повинні повністю покривати власний капітал.

Загалом баланс підприємства збільшився за період 2020-2022 рр. з 28504016 тис. грн до 29192273 тис. грн, що свідчить про активізацію господарської діяльності та нарощування обсягів активів.

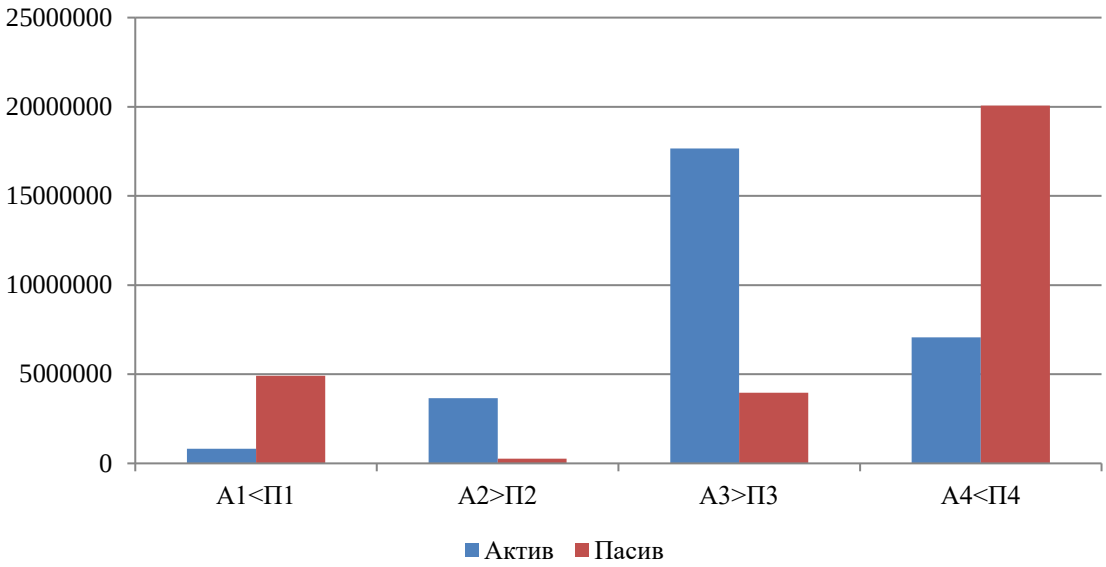

Рис. 2.4. Співвідношення активів та пасивів
ПАТ «МОТОР СІЧ» у 2022 р., тис. грн

З аналізу табл. 2.4 зроблено висновок, що у 2020-2022 роках не виконується перша умова ліквідності балансу ПАТ «МОТОР СІЧ», (А1<П1; А2>П2; А3>П3; А4<П4):

- перша група (А1–П1) свідчить про суттєвий дефіцит ліквідності, що є негативним фактором і вказує на високу залежність підприємства від залучених короткострокових ресурсів;

- друга та третя групи (А2–П2 та А3–П3) демонструють стійке перевищення активів над пасивами, що позитивно характеризує підприємство та свідчить про достатній рівень поточної та середньострокової ліквідності;

- четверта група (А4–П4) очікувано має від’ємне сальдо, що є типовим для необоротних активів та власного капіталу.

Загалом, хоча підприємство має проблеми з покриттям найбільш термінових зобов’язань (що є сигналом про необхідність посилення управління ліквідністю), середньострокова та довгострокова фінансова стійкість залишається на достатньо високому рівні.

Для повної та об'єктивної оцінки фінансової стійкості підприємства недостатньо лише аналізу структури активів і пасивів. Важливим елементом

є також вивчення рівня ліквідності шляхом розрахунку відповідних коефіцієнтів. Ці показники дозволяють оцінити, наскільки підприємство здатне в короткостроковій перспективі виконувати свої фінансові зобов'язання, підтримувати стабільність грошових потоків і забезпечувати необхідний рівень платоспроможності.

До основних індикаторів ліквідності належать коефіцієнт покриття, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності. Аналіз динаміки їх значень дозволяє визначити тенденції змін стану ліквідності підприємства впродовж досліджуваного періоду. Розраховані значення коефіцієнтів ліквідності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020–2022 рр. подано у табл. 2.5 та на рис. 2.5.

Таблиця 2.5

Коефіцієнти ліквідності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Пропоновані норми
Коефіцієнт покриття	4,684	4,043	4,281	>>2
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,537	1,164	0,864	0,8-1,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,379	0,323	0,158	0,2-0,7

Джерело: обчислено автором за даними [39]

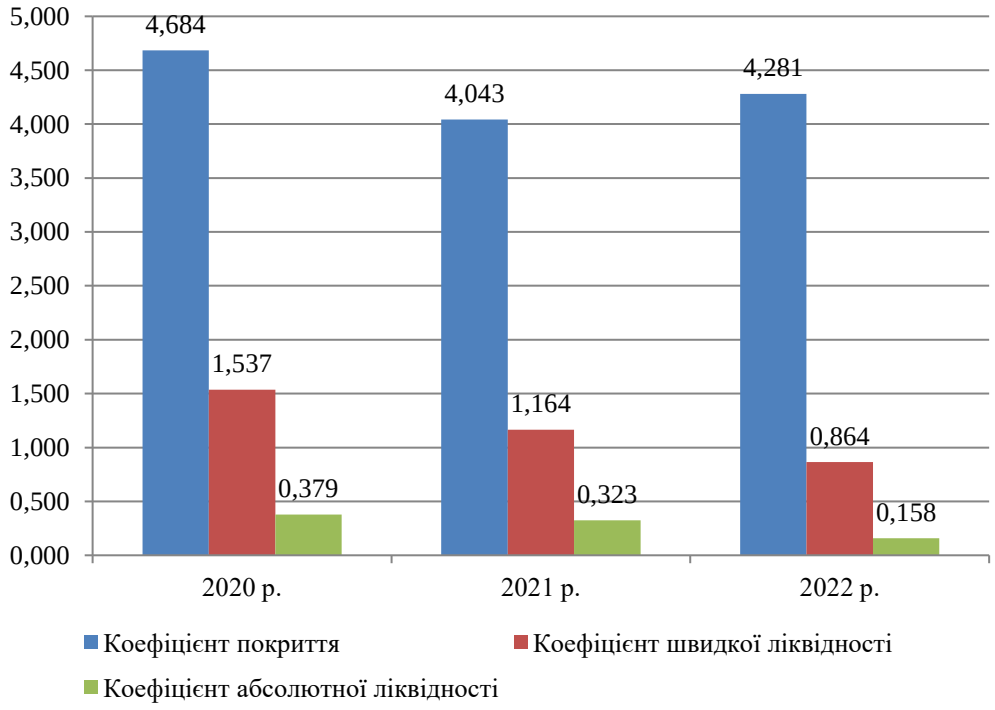

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

Аналіз динаміки коефіцієнтів, поданих у табл. 2.5 дозволяє встановити ключові тенденції зміни платоспроможності ПАТ «МОТОР СІЧ» в короткостроковій перспективі.

Коефіцієнт покриття, що характеризує здатність підприємства виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок усіх поточних активів, протягом аналізованого періоду демонстрував деяке зниження. Якщо у 2020 році його значення становило 4,684, що суттєво перевищувало рекомендовану межу (більше 2,0), то у 2021 та 2022 роках показник поступово знизився до 4,043 та 4,281 відповідно. Незважаючи на це, його рівень залишався достатньо високим і свідчив про стійку здатність підприємства покривати короткострокові зобов'язання, що є позитивною характеристикою ліквідності.

Коефіцієнт швидкої ліквідності, що показує можливість погашення зобов'язань за рахунок найбільш ліквідних активів (без урахування запасів), у 2020 році мав значення 1,537, що вище рекомендованих норм (0,8–1,0). Проте вже у 2021 році показник знизився до 1,164, а у 2022 році — до 0,864. Хоча в останній рік досліджуваного періоду коефіцієнт залишався в межах нормативу, його стійке зниження сигналізує про зростання залежності підприємства від запасів та потенційне погіршення ліквідності у разі подальшої негативної динаміки.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності, який характеризує частку найбільш ліквідних активів (грошових коштів та їх еквівалентів) у покритті поточних зобов'язань, протягом 2020-2022 рр. демонстрував поступове скорочення. У 2020 році він становив 0,379, що перевищувало мінімально допустимий рівень (0,2-0,7), у 2021 році знизився до 0,323, а у 2022 році досяг мінімального значення 0,158, що є нижче рекомендованих меж. Це свідчить про певні труднощі підприємства з оперативною платоспроможністю і вказує на необхідність посилення роботи щодо збільшення обсягів високоліквідних активів.

Важливим етапом аналізу фінансової стійкості підприємства є оцінка

його здатності не лише підтримувати належний рівень ліквідності, а й ефективно управляти джерелами формування оборотних активів. Саме фінансова стійкість відображає спроможність підприємства забезпечувати безперервність операційної діяльності, покривати витрати та накопичувати ресурси для розвитку навіть в умовах економічної нестабільності.

Для глибшої оцінки фінансової стійкості доцільно проаналізувати структуру та динаміку джерел фінансування запасів, що дозволить встановити співвідношення між власними та позиковими джерелами коштів. Це, у свою чергу, дає можливість визначити рівень автономності підприємства, його залежність від зовнішніх фінансових ресурсів, а також виявити можливі ризики зниження платоспроможності.

У цьому контексті важливим є аналіз абсолютних показників джерел фінансування запасів ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020–2022 рр., результати якого наведено в табл. 2.6.

Отже, на підставі розрахунку показників балансу ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр. визначено, що:

1. Джерела формування власних оборотних коштів протягом аналізованого періоду зростали: з 20685500 тис. грн у 2020 р. до 20466409 тис. грн у 2022 р., що свідчить про відносну стабільність фінансової бази підприємства.

2. Наявність власних оборотних коштів скорочувалася: з 12778516 тис. грн у 2020 р. до 12517635 тис. грн у 2022 р. Це вказує на зменшення обсягу вільних ресурсів, які підприємство може спрямувати на фінансування запасів без залучення зовнішніх джерел.

3. Довгострокові кредити і позикові кошти зросли з 3421017 тис. грн у 2020 р. до 3957048 тис. грн у 2022 р., що свідчить про зростання боргового навантаження.

4. Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат коливалася в межах 16-17 млрд грн, а обсяг запасів зростав: з 13839770 тис. грн у 2020 р. до 15717985 тис. грн у 2022 р. Це говорить про

зростання виробничих потужностей або збільшення залишків на складах.

Таблиця 2.6

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ» за абсолютними показниками джерел фінансування запасів у 2020-2022 рр., тис. грн.

Показники	Умовне позначення	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1. Джерела формування власних оборотних коштів	ІрП, ф №1, р. 1495	20685500	20495806	20066409
2. Основні засоби	ІрА, ф №1, р. 1095	7906984	7058917	7548774
3. Наявність власних оборотних засобів (р.1-р.2)	ВОК	12778516	13436889	12517635
4. Довгострокові кредити і позичкові засоби	ІІрП, ф №1, р. 1595	3421017	3671106	3957048
5. Наявність власних засобів і довгострокових позичкових джерел формування запасів і витрат (р.3+р.4)	ВД	16199533	17107995	16474683
6. Короткострокові кредити і позичкові засоби	КЗС, ф №1, р. 1600	423638	136391	36569
7. Загальна величина основних джерел формування запасів і витрат (р.5+р.6)	ОД	16623171	17244386	16511252
8.Запаси	З, ф №1, р. 1100	13839770	17660658	15717985
9. Надлишок (+), нестача (-) ВОЗ (р.3-р.8)	ВОЗ	-1061254	-4223769	-3200350
10. Надлишок (+), нестача (-) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів (р.5-р.8)	ВД	2359763	-552663	756698
11.Надлишок(+), нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів (р.7-р.8)	ОД	2783401	-416272	793267
12. Тривимірний показник фінансової стійкості (р.9, р.10, р.11)	(1; 1; 1) – абсолютна фінансова стійкість; (0; 1; 1) – нормальна фінансова стійкість; (0; 0; 1) – нестійке фінансове становище	(0; 1; 1)	(0; 0; 0)	(0; 1; 1)

Джерело: обчислено автором за даними [39]

5. Надлишок (+), нестача (–) власних оборотних коштів для покриття запасів у всі роки був від'ємним, але зменшувався у динаміці (від -1061254 тис. грн у 2020 р. до -3 200 350 тис. грн у 2022 р.), що свідчить про недостатність власних коштів для покриття запасів і зростання фінансової напруги.

6. Показники надлишку/нестачі за іншими джерелами коливаються у 2020 та 2022 рр., фіксувався надлишок, що свідчить про використання додаткових зовнішніх джерел для покриття потреб у запасах.

7. Узагальнений (тризначний) показник фінансової стійкості дає наступні результати:

- 2020 р.: (0; 1; 1) - нормальна фінансова стійкість;
- 2021 р.: (0; 0; 0) - нестійке фінансове становище;
- 2022 р.: (0; 1; 1) - нормальна фінансова стійкість.

Таким чином, у 2020 та 2022 роках фінансовий стан ПАТ «МОТОР СІЧ» оцінювався як нормально стійкий, тоді як у 2021 році спостерігалося тимчасове погіршення, що могло бути пов'язано з внутрішніми або зовнішніми кризовими факторами. Протягом 2020–2022 рр. зростала залежність підприємства від позикових коштів. Власні оборотні кошти вже не забезпечують повного покриття запасів, що вимагає посилення фінансового контролю та підвищення ефективності використання ресурсів.

Для більш глибокого відображення фінансового стану підприємства використовуються спеціальні фінансові коефіцієнти. Вони являють собою відносні індикатори, що характеризують рівень фінансової стійкості, і визначаються на основі абсолютних показників або їх комбінацій.

Відносні показники фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 роки, а також методика їх розрахунку наведені у табл. 2.7.

У цілому аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості свідчить про те, що ПАТ «МОТОР СІЧ» має помірний рівень залежності від позикових коштів, достатню фінансову автономність і гнучкість у формуванні джерел фінансування. Незважаючи на деякі негативні тенденції, такі як поступове

зниження коефіцієнта забезпечення запасів власним капіталом і зростання левереджу, фінансова стійкість підприємства залишається на задовільному рівні. Це дозволяє підприємству впевнено виконувати поточні зобов'язання та забезпечувати умови для стабільного розвитку в середньостроковій перспективі.

Таблиця 2.7

Зміст та розрахунок коефіцієнтів фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

Назва показника	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу), $К_{фн}$	0,726	0,698	0,709
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу, $К_{пк}$	0,274	0,300	0,294
Коефіцієнт фінансової залежності, $К_{фз}$	1,378	1,432	1,411
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості, $К_{пз}$	0,154	0,184	0,177
Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом), $К_{фс}$	2,646	2,329	2,408
Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику), $К_{фл}$	0,378	0,433	0,428
Коефіцієнт забезпечення запасів власним капіталом, $К_{зз}$	1,170	1,057	0,960
Коефіцієнт маневреності оборотних активів, $К_{ма}$	0,786	0,753	0,766
Коефіцієнт маневреності власного капіталу, $К_{мвк}$	0,783	0,811	0,845
Коефіцієнт маневреності позикового капіталу, $К_{мпк}$	2,072	1,819	1,858
Коефіцієнт покриття запасів, $К_{пок.з.}$	1,170	1,200	1,225

Джерело: обчислено автором за даними [39]

Проведений комплексний аналіз фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ» дозволив виявити ключові особливості та тенденції її зміни у 2020-2022 роках. Зокрема, за результатами аналізу агрегованого балансу, ліквідності активів, структури пасивів, абсолютних і відносних показників фінансової стійкості встановлено, що підприємство демонструє загалом задовільний рівень фінансової стійкості, однак має окремі проблемні аспекти.

Основною позитивною рисою фінансового стану є достатній рівень забезпеченості власним капіталом, що дозволяє підприємству підтримувати фінансову автономність і зберігати здатність самостійно фінансувати значну частину активів. Це підтверджується стабільними значеннями коефіцієнтів фінансової незалежності та фінансової стійкості, які упродовж досліджуваного періоду залишалися в межах нормативних значень.

Разом з тим, деякі показники вказують на наявність певних ризиків. Зокрема, зниження коефіцієнтів швидкої та абсолютної ліквідності свідчить про збільшення залежності підприємства від запасів і дебіторської заборгованості. Це може зумовити труднощі з покриттям найбільш термінових фінансових зобов’язань у разі несприятливої ринкової кон'юнктури. Крім того, нестача власних оборотних коштів для повного фінансування запасів формує певне боргове навантаження на підприємство.

Дослідження абсолютних показників джерел фінансування запасів також підтвердило цю тенденцію: у всі роки фіксувалася нестача власних оборотних коштів для повного покриття запасів. Це компенсувалося залученням позикових ресурсів, що призвело до зростання рівня фінансової залежності у 2021-2022 роках.

Попри ці окремі негативні аспекти, фінансовий стан підприємства за підсумками 2020–2022 рр. оцінюється як нормальний. У 2020 і 2022 роках загальний (тризначний) показник фінансової стійкості вказував на нормальне фінансове становище, у той час як лише у 2021 році спостерігалося тимчасове погіршення.

Узагальнюючи вищенаведене, слід зазначити, що ПАТ «МОТОР СІЧ» в цілому забезпечує належний рівень фінансової стійкості, що дозволяє підприємству виконувати поточні зобов’язання та створює підґрунтя для подальшого стабільного розвитку. Водночас для зміцнення фінансової стійкості доцільно посилити заходи щодо підвищення ефективності використання обігових коштів, зниження дебіторської заборгованості та оптимізації обсягів запасів.

2.3. Вплив економічної турбулентності на фінансовий стан підприємства

У сучасних умовах постійних змін зовнішнього середовища підприємства змушені функціонувати в умовах підвищеної невизначеності. Фактори економічної турбулентності - такі як політична нестабільність, воєнні дії, зміни валютних курсів, інфляційні процеси та коливання цін на енергоносії - суттєво впливають на діяльність підприємств, зокрема на їх фінансову стійкість і платоспроможність.

Для ПАТ «МОТОР СІЧ» ці виклики є особливо актуальними, оскільки підприємство орієнтоване як на внутрішній, так і на зовнішній ринки. Економічна турбулентність обумовлює необхідність посилення контролю за фінансовими потоками, формування фінансових резервів, оптимізації обсягів запасів та посилення антикризового управління.

З метою оцінки фінансової стабільності підприємства та виявлення потенційних загроз було використано модель Дюрана, що дозволяє віднести підприємство до відповідного класу за рівнем фінансової стійкості, загальний вигляд якоъ наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Угрупування підприємств на класи по рівню платоспроможності

Критерій оцінки	Межі класів згідно з критеріями					
	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас	VI клас
Рентабельність сукупного капіталу, %	30% та вище - 50 балів	від 29,9 до 20% - від 49,9 до 35 балів	від 19,9 до 10% - від 34,9 до 20 балів	від 9,9 до 1% - від 19,9 до 5 балів	менш 1% 0 балів	30% и вище - 50 балів
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,0 та вище - 30 балів	від 1,99 до 1,7 - від 29,9 до 20 балів	від 1,69 до 1,4 - від 19,9 до 10 балів	від 1,39 до 1,1 - від 9,9 до 1 бала	1 та нижче 0 балів	2,0 та вище - 30 балів
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,7 и вище - 20 балів	від 0,69 до 0,45 - від 19,9 до 10 балів	від 0,44 до 0,3 - від 9,9 до 5 балів	від 0,29 до 0,2 - від 5 до 1 бала	менш ніж 0,2 0 балів	0,7 та вище - 20 балів
Разом (мінімальна межа)	100 балів	від 99 до 65 балів	від 64 до 35 балів	від 34 до 6 балів	0 балів	100 балів

На підставі даних табл. 2.8, підприємства розподіляються по класах:

I клас - підприємства з хорошим запасом фінансової стійкості, що дозволяє бути упевненим в поверненні позикових засобів;

II клас - підприємства, які демонструють деяку міру ризику по заборгованості, але ще не розглядаються як ризиковані;

III клас - проблемні підприємства;

IV клас - підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після вживання заходів по фінансовому оздоровленню. Кредитори ризикують втратити свої засоби і відсотки;

V клас - підприємства з високим ризиком, практично неспроможні.

Для ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр. необхідні показники для визначення класу підприємства за рівнем запасу фінансової стійкості скорингової методики Дюрана представлені в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 рр.

Критерій оцінки	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	Фактичний рівень	Бали	Фактичний рівень	Бали	Фактичний рівень	Бали
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії, концентрації власного капіталу), $К_{фн}$	0,726	20	0,698	18	0,709	20
Рентабельність активів, R_A	2,95	8,3	1,55	6,5	1,05	5,3
Коефіцієнт покриття, $К_{покриття}$	4,684	30	4,043	30	4,281	30
Разом		58,3		54,5		55,3

Тож, у кожному році періоду дослідження ПАТ «МОТОР СІЧ» за набраними балами (44-60) відповідає III класу підприємств, для яких є характерним невисока заборгованість, але вони не розглядаються як ризиковані, тобто вірогідність банкрутства невисока.

У контексті функціонування ПАТ «МОТОР СІЧ» в умовах високої економічної турбулентності вкрай важливо не лише виявити поточний рівень фінансової стійкості підприємства, а й визначити ключові внутрішні та

зовнішні фактори, що формують можливості та загрози для подальшої діяльності. Це дозволяє глибше зрозуміти, які саме сильні сторони слід розвивати, на яких слабких місцях зосередити увагу, а також які зовнішні умови можуть як сприяти, так і перешкоджати досягненню стратегічних цілей.

З цією метою проведено SWOT-аналіз з метою надання комплексної характеристики поточної ситуації та визначення напрямів підвищення стійкості підприємства до впливу факторів нестабільного зовнішнього середовища, результати якого наведено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

SWOT-аналіз діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ» (станом на квітень 2025 р.)

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
1. Стратегічна державна підтримка після націоналізації. 2. Доступ до стабільного державного оборонного замовлення. 3. Потужна виробнича база та досвід з авіадвигунобудування. 4. Високий рівень технічної спеціалізації та наукового потенціалу. 5. Диверсифікація продукції (двигуни, вертолітні установки, газотурбінні установки).	1. Втрата доступу до ринків рф та Китаю після націоналізації. 2. Залежність від бюджетного фінансування оборонного сектору. 3. Високі виробничі витрати та зростання вартості ресурсів. 4. Відтік кваліфікованих кадрів через міграцію та мобілізацію. 5. Часткове технологічне відставання обладнання.
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
1. Розширення співпраці з країнами ЄС та НАТО. 2. Залучення інвестицій для модернізації та інновацій. 3. Освоєння нових ринків: Латинська Америка, Близький Схід, Африка. 4. Зростання попиту на авіаційну продукцію оборонного призначення. 5. Можливість державного лобіювання на міжнародних виставках.	1. Тривала економічна турбулентність та інфляційні ризики в Україні. 2. Політичні зміни, що можуть вплинути на обсяги держзамовлення. 3. Високий рівень конкуренції з боку світових авіагігантів. 4. Ускладнення логістики та доступу до імпортних комплектуючих. 5. Ризик нових санкцій або торгових обмежень.

Джерело: узагальнено автором на підставі [39-41]

Таким чином, результати SWOT-аналізу свідчать про те, що у 2025 році ПАТ «МОТОР СІЧ» перебуває у складному, але контрольованому становищі. Після переходу у державну власність підприємство отримало стратегічну підтримку, зокрема у вигляді доступу до гарантованих оборонних замовлень та політичного лобіювання. Це дозволило зберегти виробничу базу, стабілізувати обсяги випуску продукції та сформувати платформу для потенційного зростання.

Серед *сильних сторін* особливо варто виділити високий рівень технічної спеціалізації, наявність виробничих потужностей, що дозволяють виготовляти складну авіаційну техніку, а також диверсифікацію продукції. Однак, паралельно з цим, підприємство зіткнулося з внутрішніми обмеженнями, зокрема технологічним зносом, залежністю від державного фінансування та посиленням кадрового дефіциту через зовнішню міграцію і військову мобілізацію.

В умовах економічної турбулентності *найбільшу небезпеку становлять зовнішні загрози*, зокрема:

- інфляційні процеси;
- ускладнення логістики та постачання;
- зростання конкуренції на міжнародному ринку;
- політичні зміни, що можуть вплинути на держзамовлення;
- невизначеність із торговельними обмеженнями.

Разом з тим, можливості підприємства виглядають перспективно. Освоєння нових ринків (особливо в країнах, які активно оновлюють оборонну авіаційну техніку), залучення інвестицій для технологічної модернізації та інтеграція з міжнародними структурами (в тому числі оборонними) створюють потенціал для компенсування втрачених напрямів розвитку.

У підсумку, вплив економічної турбулентності на ПАТ «МОТОР СІЧ» є двозначним: з одного боку, зумовлює ризики зменшення гнучкості, залежність від держбюджету та нестачу критичних ресурсів; з іншого боку —

відкриває вікно можливостей для переорієнтації, зміцнення експортного потенціалу та підвищення ролі підприємства як національного виробника стратегічної продукції.

Таким чином, всебічний аналіз фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ» у динаміці за 2020-2022 роки охоплює результати оцінки виробничо-господарської діяльності, балансової структури, ліквідності, абсолютних і відносних показників, які підтверджують, що фінансовий стан підприємства в цілому залишається задовільним. Підприємство демонструє здатність підтримувати нормальний рівень фінансової автономності, забезпечує виконання короткострокових зобов'язань та зберігає потенціал до стабільного функціонування.

Водночас виявлено окремі проблемні аспекти, зокрема зниження обсягів чистого прибутку, зростання дебіторської заборгованості, скорочення обсягу власних оборотних коштів та перевищення найбільш термінових зобов'язань над ліквідними активами. Це зумовлює необхідність посилення управління ліквідністю та фінансовими ресурсами.

Оцінка впливу економічної турбулентності, проведена із використанням моделі Дюрана, а також SWOT-аналіз, засвідчили, що підприємство перебуває у складному, але контрольованому середовищі. З одного боку, ПАТ «МОТОР СІЧ» користується підтримкою держави, має стратегічне значення для національної економіки, а з іншого — стикається з ризиками, пов'язаними з інфляцією, санкціями, логістикою та кадровими втратами.

Загалом, ПАТ «МОТОР СІЧ» демонструє адаптивність до кризових умов, що створює основу для подальшої реалізації стратегій фінансового оздоровлення та розвитку.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Розробка заходів щодо забезпечення фінансової стабільності

У сучасних умовах високої економічної нестабільності питання забезпечення фінансової стійкості набуває ключового значення для промислових підприємств, які прагнуть не лише зберегти конкурентоспроможність, а й забезпечити довгострокове функціонування. Результати аналізу, проведеного в попередньому розділі, засвідчили наявність як сильних сторін, так і певних ризиків у діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ». Це визначає необхідність розробки ефективних організаційно-економічних заходів, спрямованих на стабілізацію фінансового стану підприємства та підвищення його стійкості до зовнішніх шоків.

Проведений аналіз фінансового стану ПАТ «МОТОР СІЧ» у динаміці за 2020-2022 роки, дозволив виявити як позитивні характеристики, так і наявні проблемні аспекти в діяльності підприємства. До позитивних результатів слід віднести збереження прибуткової діяльності протягом аналізованого періоду, стабільну структуру капіталу, достатній рівень фінансової автономії (коефіцієнт фінансової незалежності коливався у межах 0,698-0,726), а також стійке перевищення повільнорелізовуваних активів над довгостроковими зобов’язаннями.

Водночас було виявлено негативну динаміку окремих ключових показників, що сигналізує про поступове ослаблення фінансової стійкості підприємства. Зокрема, у 2022 році:

- обсяг найбільш ліквідних активів (А1) зменшився більш ніж удвічі порівняно з 2020 роком (з 1666613 тис. грн до 814543 тис. грн), що призвело до нестачі для покриття термінових зобов’язань - дефіцит склав -

4100483 тис. грн;

- коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився з 0,379 у 2020 р. до 0,158 у 2022 р., що є нижчим за норматив (0,2-0,7);

- спостерігалося зростання дебіторської заборгованості, яка у 2022 році склала понад 1,26 млрд грн;

- запаси збільшилися до 17,66 млрд грн, що може свідчити як про підготовку до зростання виробництва, так і про ризик заморожування обігових коштів;

- власні оборотні кошти не покривають запаси (нестача – 3200350 тис. грн у 2022 році);

- прибуток зменшився майже втричі - з 840808 тис. грн у 2020 р. до 307079 тис. грн у 2022 р.

Крім того, за результатами моделі Дюрана, підприємство віднесено до III класу: ймовірність банкрутства невисока, однак є ознаки посилення фінансових ризиків.

З огляду на ці обставини, виникає необхідність в обґрунтуванні практичних заходів щодо посилення фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ» в умовах зростаючої економічної турбулентності.

Спираючись на результати аналізу, розроблено комплекс заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стабільності ПАТ «МОТОР СІЧ»:

1. Оптимізація структури капіталу та зменшення боргового навантаження.

У 2022 році коефіцієнт фінансової залежності підприємства склав 1,378, що свідчить про помірну, але зростаючу залежність від позикових коштів. При цьому найбільш термінові зобов’язання (П1) у 2022 році перевищили найбільш ліквідні активи (А1) на 4100483 тис. грн, а коефіцієнт абсолютної ліквідності знизився до 0,158 (нижче нормативу). Це свідчить про необхідність поступового зменшення частки короткострокових позик у структурі капіталу.

В цьому напрямі рекомендується:

- рефінансування короткострокових зобов’язань у довгострокові;
- збільшення частки власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку;
- оптимізація графіків погашення кредитів.

2. Підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю.

Сума дебіторської заборгованості у 2022 році становила 1262437 тис. грн, що на 61,3 % більше, ніж у 2020 році. Така тенденція створює ризики втрати ліквідності та потребує вдосконалення політики розрахунків.

В цьому напрямі рекомендується:

- введення жорсткішого контролю термінів оплати;
- встановлення кредитних лімітів для контрагентів;
- запровадження системи автоматичного нагадування про заборгованість.

3. Раціоналізація управління запасами.

У 2022 році обсяг запасів зріс до 17660606 тис. грн, а нестача власних оборотних коштів для покриття запасів становила – 3 200 350 тис. грн, що сигналізує про ризик надмірного накопичення продукції.

В цьому напрямі рекомендується:

- оптимізувати структуру та обсяг складських залишків;
- запровадити системи управління запасами типу JIT (just-in-time);
- регулярно оцінювати швидкість обігу запасів.

4. Формування стабілізаційного резерву ліквідності.

Зниження рівня абсолютної ліквідності та нестача грошових коштів (А1) вимагають створення внутрішнього фінансового резерву для покриття критичних витрат.

В цьому напрямі рекомендується:

- сформувати резервний фонд у розмірі не менше 10–15 % середньомісячних витрат;

- зберігати його у формі грошових коштів або високоліквідних активів.

5. Зменшення витрат і підвищення маржинальності.

Чистий прибуток у 2022 році становив лише 307079 тис. грн, що майже втричі менше, ніж у 2020 році (840808 тис. грн). Це свідчить про зниження рентабельності діяльності.

В цьому напрямі рекомендується:

- реалізувати програми енергозбереження;
- зменшити непродуктивні витрати;
- удосконалити систему управлінського обліку для контролю собівартості.

6. Розширення ринків збуту та підвищення валютної виручки.

У зв'язку з втратою ринків рф та Китаю та концентрацією на внутрішньому оборонному секторі, підприємству важливо відновити зовнішньоекономічну активність.

В цьому напрямі рекомендується:

- укладання угод з партнерами з країн Близького Сходу, Азії, Латинської Америки;
- участь у міжнародних виставках авіаційної техніки;
- акцент на технічному сервісі та післягарантійному обслуговуванні.

7. Впровадження антикризового фінансового планування.

Під впливом економічної турбулентності важливо мати систему раннього попередження про фінансові загрози та здатність адаптувати бюджетування.

В цьому напрямі рекомендується:

- впровадити сценарне планування (оптимістичний, реалістичний, песимістичний сценарії);
- проводити регулярний аналіз точки беззбитковості; контролювати критичні фінансові індикатори (ліквідність, покриття запасів, обіговість коштів).

Узагальнення запропонованих напрямів наведенео на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Комплекс заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стабільності ПАТ «МОТОР СІЧ»

Отже, рис. 3.1 ілюструє комплекс заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стабільності ПАТ «МОТОР СІЧ», який було сформовано на основі результатів проведеного аналізу фінансового стану підприємства за 2020–2022 роки. Запропоновані дії охоплюють ключові аспекти фінансового менеджменту та мають комплексний характер.

Зокрема, передбачено заходи з оптимізації структури капіталу, підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю та запасами, формування резерву ліквідності, зменшення витрат та впровадження антикризового фінансового планування. Кожен з елементів програми спрямований на нейтралізацію виявлених загроз і слабких сторін, таких як дефіцит найбільш ліквідних активів, зростання дебіторської заборгованості, перевищення запасів над власними оборотними коштами, а також зниження прибутковості.

Реалізація запропонованого комплексу дозволить підвищити фінансову стійкість підприємства, забезпечити достатній рівень платоспроможності, покращити використання ресурсів та створити основу для стабільного розвитку в умовах економічної турбулентності.

3.2. Організаційно-економічні рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості в умовах економічної турбулентності

У сучасних умовах зростаючої економічної нестабільності, воєнної загрози, коливання валютних курсів, високого рівня інфляції та нестійкої регуляторної політики, підприємства змушені функціонувати у турбулентному середовищі, що безпосередньо впливає на їх фінансову стабільність. В результаті досліджень встановлено, що ПАТ «МОТОР СІЧ» демонструє окремі позитивні фінансові характеристики, але водночас стикається з ризиками зниження платоспроможності, зростання дебіторської заборгованості, нестачею власних обігових коштів та зменшенням прибутку.

У цьому контексті актуалізується необхідність формування комплексу організаційно-економічних рекомендацій, спрямованих на зниження негативного впливу зовнішніх факторів та зміцнення фінансової стійкості. Такі рекомендації мають бути не лише стратегічними, але й адаптивними та гнучкими з урахуванням чинників невизначеності.

У наукових роботах Козака Ю.Г. та Лапко О.О. акцентовано, що ефективний ризик-менеджмент підвищує адаптивність підприємства в умовах невизначеності [42]. Виходячи з цього, враховуючи системні ризики, пов’язані з воєнним конфліктом, глобальними економічними кризами та валютною нестабільністю, підприємство має інтегрувати механізми ризик-менеджменту у фінансове планування та управління щляхом: формування карти ризиків; впровадження системи раннього попередження про фінансові загрози; проведення регулярних стрес-тестів.

Блонська В.І. підкреслює важливість сценарного фінансового планування для підприємств в умовах економічної турбулентності [43]. Аналіз свідчить про перевищення короткострокових зобов’язань над ліквідними активами, що формує ризики втрати платоспроможності. Фінансова політика має передбачати мультисценарне бюджетування: впровадження гнучких бюджетних моделей; оптимізація джерел фінансування (власні кошти, державні програми, кредитні лінії).

Мних Є.В. і Гуменюк О.М. зазначають, що сучасні підприємства потребують адаптивних організаційних структур [44]. Отже, підвищення гнучкості можливо через делегування повноважень, автоматизацію управлінських рішень і діджиталізацію процесів, а саме через: впровадження ERP-систем; делегування відповідальності на рівень бізнес-одиниць; створення кризових команд у ключових підрозділах.

Стратегії експортної активності висвітлюються у роботах Гусар Т.О. та в методичних рекомендаціях Мінекономіки України [45]. Таким чином, для компенсації втрат на внутрішньому ринку рекомендовано активізувати експортні поставки та післяпродажне обслуговування: розвиток сервісної

мережі для ремонту й обслуговування авіаційних двигунів; укладання зовнішньоекономічних контрактів; участь у програмах експортного фінансування.

Васильченко І.О. та Міхєєва С.А. наголошують на ефективності Lean-методології для промислових підприємств [46]. Зростання собівартості продукції та падіння прибутковості вимагають запровадження інструментів управління витратами. Для реалізації цього напряму буде доцільно: впровадження Lean-інструментів (5S, Kaizen, Value Stream Mapping); створення центрів відповідальності за витрати; впровадження контролінгу.

Дуброва Т.Г. та Іващенко Л.Ю. доводять, що цифрова трансформація – ключ до адаптивного управління в умовах турбулентності [47]. Враховуючи це, автоматизація дозволить підвищити швидкість прийняття рішень, знизити ризик помилок та отримати реальні дані у реальному часі, що стане можливим якщо буде: запровадження фінансових дашбордів; використання хмарних сервісів для бухгалтерії, аналітики та казначейства.

Таким чином, впровадження запропонованих організаційно-економічних заходів дозволить підвищити стійкість підприємства до зовнішніх викликів, посилити контроль за фінансовими ризиками, покращити якість управлінських рішень та забезпечити стратегічну стабільність у середньостроковій перспективі. Узагальнення пропонованих заходів представлено у вигляді схеми на рис. 3.2.

Запропонований на рис. 3.2 комплекс організаційно-економічних рекомендацій спрямований на зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом адаптації до умов зовнішньої економічної турбулентності. Його ключова мета полягає у зменшенні вразливості до зовнішніх загроз та підвищенні здатності підприємства стабільно функціонувати навіть у несприятливому середовищі.

Усі заходи базуються на результатах проведеного у другому розділі аналізу, зокрема на виявлених тенденціях до скорочення обсягу ліквідних активів, зростання короткострокових зобов’язань, зменшення прибутку та

погіршення структури фінансових джерел.

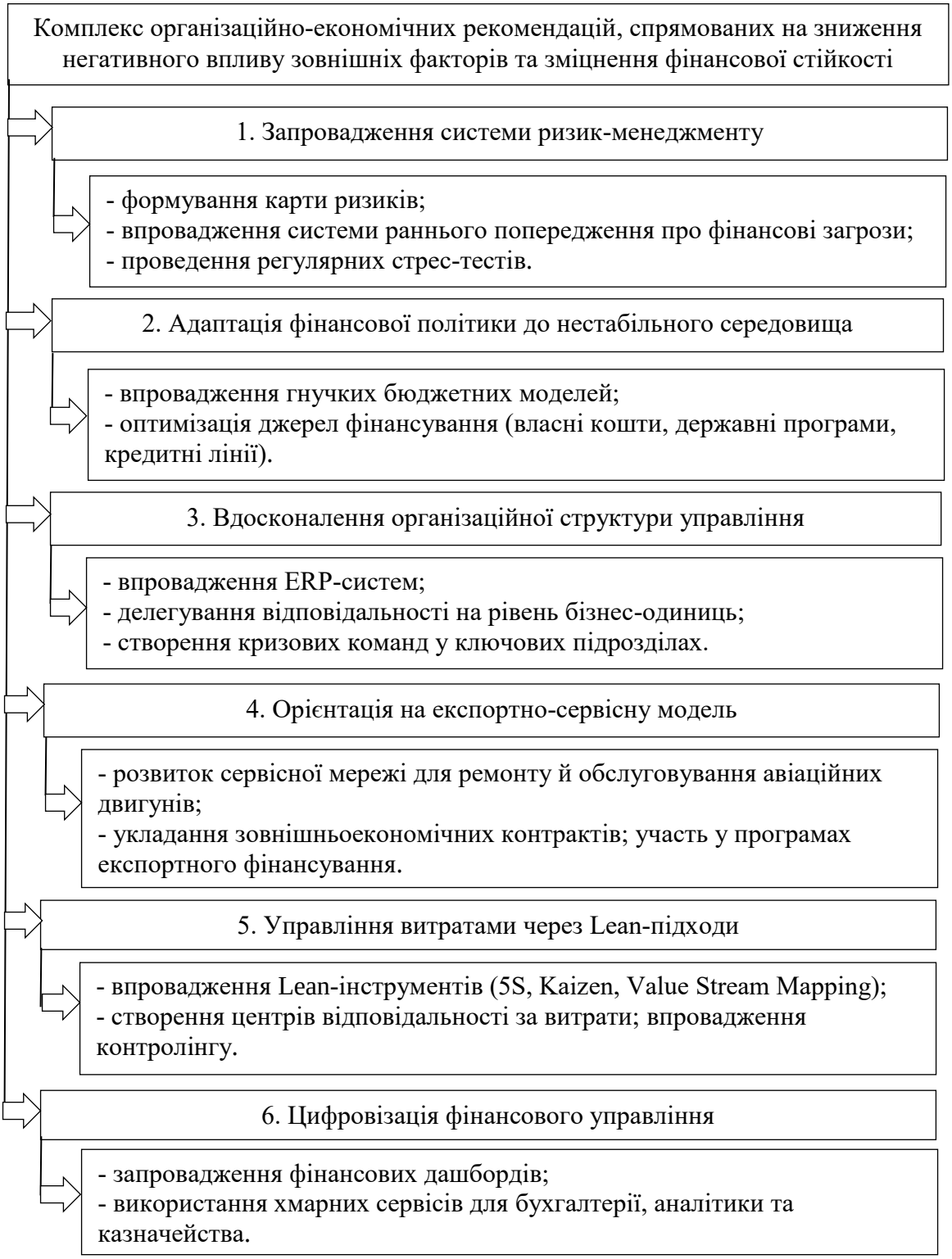

Рис. 3.2. Комплекс організаційно-економічних рекомендацій, спрямованих на зниження негативного впливу зовнішніх факторів та зміцнення фінансової стійкості

Джерело: власна розробка

У цьому контексті ключовими напрямами є впровадження системи ризик-менеджменту, адаптація фінансової політики, перегляд організаційної структури, посилення експортної орієнтації, скорочення витрат на основі Lean-підходів та цифровізація управління.

Запровадження такого комплексу заходів дозволить не лише покращити внутрішню керованість фінансовими ресурсами, але й забезпечити підприємству гнучкість, конкурентоздатність і довгострокову стабільність у постійно змінному середовищі.

Отже, розроблені напрями підвищення фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ», сформовані з урахуванням виявлених проблем у процесі аналізу діяльності підприємства за 2020–2022 роки. Зокрема, було зафіксовано тенденцію до зниження обсягу ліквідних активів, зростання короткострокових зобов’язань, зменшення обсягів чистого прибутку, що свідчить про ослаблення фінансової стабільності та зниження здатності підприємства до самофінансування. У зв’язку з цим запропоновано комплекс заходів, орієнтованих на внутрішню стабілізацію фінансового стану, що включає: оптимізацію структури капіталу з акцентом на зменшення залежності від короткострокових зобов’язань; удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю та оборотними активами; формування стабілізаційного резерву ліквідності; зменшення витрат, зокрема через енергоефективність і Lean-технології; впровадження антикризового сценарного планування для адаптації до мінливих умов середовища. Розроблено систему організаційно-економічних рекомендацій, що спрямовані на зниження вразливості до зовнішніх ризиків. Запропоновані заходи є системними та взаємопов’язаними, оскільки поєднують внутрішнє оздоровлення фінансової системи підприємства з адаптацією до зовнішнього турбулентного середовища. Реалізація цього комплексу дасть змогу не лише стабілізувати поточний стан, але й створити міцний фундамент для підвищення конкурентоспроможності, зміцнення репутації та сталого розвитку підприємства в середньо- та довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на тему «Шляхи підвищення фінансової стійкості промислових підприємств в умовах економічної турбулентності» розглянуто теоретичні основи формування фінансової стійкості підприємства, здійснено аналіз фінансового стану ПАТ «МОТОР СІЧ» та запропоновано комплекс заходів щодо забезпечення його стабільного функціонування.

У ході дослідження було досягнуто мети роботи, яка полягала у визначенні ефективних шляхів підвищення фінансової стійкості промислового підприємства, адаптованих до умов сучасної економічної турбулентності. На основі результатів теоретичного, аналітичного та прикладного етапів виконання роботи було повністю розкрито поставлені завдання.

У першому розділі досліджено сутність фінансової стійкості підприємства, підходи до її оцінювання та функціонального призначення:

- *уточнено понятійно-категоріальний апарат фінансової стійкості* підприємства, проаналізовано підходи різних авторів, систематизовано функції фінансової стійкості та визначено умови їх реалізації. Обґрунтовано, що фінансова стійкість — це не лише платоспроможність підприємства, а й його здатність адаптуватися до змін середовища, нарощувати потенціал для розвитку та протистояти ризикам;

- *проаналізовано теоретичні підходи до оцінювання фінансової стійкості,* охарактеризовано інструментарій оцінки (абсолютні та відносні показники, моделі ймовірності банкрутства), а також узагальнено критерії фінансової стабільності промислових підприємств. Представлено авторську таблицю підходів до оцінки, що дозволяє поєднувати якісні та кількісні методи;

- *виявлено ключові фактори економічної турбулентності,* які чинять вплив на фінансову діяльність підприємств в Україні, зокрема: інфляція, девальвація, порушення логістичних ланцюгів, воєнні дії, нестабільність податкової системи, коливання енергетичних ринків.

Аналіз різних наукових підходів до трактування фінансової стійкості, дозволив сформувати авторське визначення поняття фінансової стійкості як здатності підприємства ефективно управляти фінансовими ресурсами, забезпечувати платоспроможність, автономність і стійкий розвиток в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Розкрито функції фінансової стійкості (захисну, стабілізаційну, інвестиційну, антикризову та регуляторну) та уточнено їх можливості реалізації. Також охарактеризовано чинники, що зумовлюють економічну турбулентність, та їхній вплив на стабільність функціонування промислових підприємств.

У другому розділі здійснено комплексний аналіз фінансового стану ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2020-2022 роки. Виявлено зменшення обсягів реалізації продукції на 24,06 % у 2022 році, зростання собівартості реалізованої продукції на 36,48 %, зменшення чистого прибутку майже втричі порівняно з 2020 роком, а також дефіцит найбільш ліквідних активів для покриття термінових зобов'язань (–4,1 млрд грн у 2022 р.). Проведено горизонтально-вертикальний аналіз балансу, розраховано показники ліквідності, фінансової стійкості, структури капіталу. Усі вони засвідчили стриману, але стійку тенденцію до погіршення фінансових показників. Застосовано модель Дюрана, за якою підприємство віднесено до III класу – з невисокою ймовірністю банкрутства, проте з ознаками посилення фінансових ризиків. Проведено SWOT-аналіз, який актуалізовано станом на 2025 рік, що дозволило ідентифікувати ключові сильні сторони підприємства (стратегічна підтримка держави, виробничий потенціал), слабкі сторони (втрата ринків, технологічне відставання), можливості (нові ринки, інвестиції) та загрози (інфляція, конкуренція, логістичні бар'єри).

У третьому розділі обґрунтовано напрями підвищення фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ». На основі результатів аналізу запропоновано комплекс заходів, зокрема: оптимізацію структури капіталу, зменшення боргового навантаження, вдосконалення управління дебіторською заборгованістю та запасами, формування стабілізаційного резерву ліквідності,

впровадження антикризового планування.

Розроблено організаційно-економічні рекомендації з посилення гнучкості підприємства в умовах економічної турбулентності: інтеграція ризик-менеджменту, діджиталізація, Lean-менеджмент, розвиток сервісної та експортної діяльності. Усі пропозиції підтверджено результатами аналізу з другого розділу та доповнено актуальними джерелами наукової літератури.

Таким чином, дослідження дозволяє зробити висновок, що ПАТ «МОТОР СІЧ», попри наявні труднощі, має значний потенціал для підвищення фінансової стійкості. Реалізація запропонованих заходів сприятиме стабілізації його фінансового стану, підвищенню гнучкості до зовнішніх шоків і створенню передумов для довгострокового розвитку.

Практична цінність полягає в тому, що запропоновані напрями можуть бути використані не лише для покращення фінансової стійкості ПАТ «МОТОР СІЧ», а й як методичний підхід для подібних підприємств промислової галузі.

Крім того, запропонований підхід до діагностики фінансової стійкості на основі агрегованого балансу, структурного аналізу активів та пасивів, оцінки коефіцієнтів ліквідності, а також використання SWOT-аналізу та моделей оцінки ризику банкрутства дозволяє сформувати обґрунтовану та практично придатну базу для управлінських рішень. Урахування факторів економічної турбулентності при розробці рекомендацій надає роботі особливої актуальності в умовах нестабільного макроекономічного середовища.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на формуванні стратегій антикризового управління фінансами підприємства з використанням цифрових технологій та впровадженні комплексних систем ризик-менеджменту, адаптованих до викликів воєнного та повоєнного періодів в Україні. Також перспективним є поглиблення аналізу впливу логістичних, енергетичних та інституційних змін на показники фінансової стабільності промислових підприємств.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабовецький Б.Є. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування // Економіка: реалії часу. – 2023. – №4. – С. 37-42.

2. Коробов М.Я. Фінансова стійкість підприємства: теорія і практика // Збірник наукових праць: Формування ринкової економіки. – 2009. – №22. – С. 523–536

3. Базілінська О.Я. Теоретичні аспекти оцінки фінансової стійкості підприємств // Європейські перспективи. – 2016. – №2. – С. 170–173.

4. Довбня С.Б. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування // Економіка: реалії часу. – 2023. – № 4. – С. 37–42.

5. Подольська В.О. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 171–173.

6. Павловська О.В. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 171–173.

7. Тютюнник Ю.М. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування // Економіка: реалії часу. – 2023. – № 4. – С. 37–42.

8. Філімоненков О.С. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування // Економіка: реалії часу. – 2023. – № 4. – С. 37–42.

9. Прасол В.М., Аскеров В.Ф. Фінансова стійкість підприємства: сутність, показники та напрями забезпечення // Економіка і фінанси. – 2018. – № 4. – С. 37–42.

10.Чубін Д., Коваленко О. Фінансова стійкість підприємства: етапи категоризації поняття у сучасних умовах // Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. – 2024. – № 4 (274). – С. 38–45.

11. Салькова І.Ю., Санцевич В.О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства // Економіка і суспільство. – 2018. – № 16. – С. 790–794.

12. Москалець К.М. Визначення поняття та функцій категорії «фінансова стійкість» як критерію ефективності фінансової діяльності підприємства // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2022. – № 12(131). – С. 81–88.

13. Сак Т.В., Шепелюк Н.П. Діагностика фінансової стійкості підприємства: методологія та практика застосування // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2023. – № 4 (26). – С. 37–42.

14. Гайдар С.М. Агрегатний підхід до оцінки фінансової стійкості торговельних підприємств // Бізнес Інформ. – 2020. – № 4. – С. 317–321.

15. Базілінська О.Я. Інтегральне оцінювання фінансового стану підприємств // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 51. – С. 51–53.

16. Мельничук М.О., Нагорна І.В. Методичні аспекти забезпечення аналітичного оцінювання фінансової стійкості [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://surl.lu/mxfyhj

17. Татар М. Система оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 71, № 4. – С. 20–32.

18. Грабовецький Б.Є. Аналіз і оцінювання фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] // Навчальний посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2021. – Режим доступу: https://surl.lt/gvxbdr

19. Рубан А.П. Фінансова стійкість підприємства [Електронний ресурс] // Навчальний посібник. – Київ: КНЛУ, 2020. – Режим доступу: https://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/6183/Рубан%20Андрій%20Павлович%20Фінансова%20стійкість%20підприємства.pdf

20. Чегринець К.В. Фінансова стійкість підприємства: економічна сутність та методи оцінки [Електронний ресурс] // Монографія. – Харків: ХНЕУ, 2012. – Режим доступу: https://surl.lu/anslio

21. Вівчар О., Кос Т. Сучасні методи оцінювання фінансової стійкості підприємства // Молодий вчений. – 2023. – № 4(116). – С. 115–119. – DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-4-116-23

22. Панченко О.А. Епоха турбулентності і метаморфози суспільства // Ефективність державного управління. – 2020. – № 2(63). – С. 170–178.

23. Журавльова Г.П., Манохіна Н.В. Підходи науковців до визначення поняття «економічна турбулентність» // Економіка та управління національним господарством. – 2018. – № 27(1). – С. 45–50.

24. Коверза В., Шендригоренко М., Шевченко Л., Тарасенко О. Фінансова стійкість підприємств в умовах економічної турбулентності: сучасні виклики та шляхи їх подолання // Актуальні питання економічних наук. – 2025. – № 9. – С. 15–22.

25. Копилюк О.І., Тимчишин Ю.В., Музичка О.М. Фінансова стійкість у системі забезпечення економічної безпеки підприємства // Бізнес Інформ. – 2021. – № 3. – С. 81–87.

26. Танащук М.С. Оцінювання та підтримка економічної стійкості підприємства в поточних умовах турбулентності: бакалаврська робота. – Суми: Сумський державний університет, 2023. – 70 с.

27. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства // Наукові праці Національного університету «Острозька академія». – 2012. – № 1(21). – С. 112–117.

28. Шило Ж. Методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємства // International Science Journal of Management, Economics & Finance. – 2022. – № 1(4). – С. 17–25.

29. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2017. – 73 с.

30. Картечева О. С. Аналіз підходів та методів щодо оцінки економічної безпеки промислового підприємства // Економіка та держава. – 2017. – № 6. – С. 56–59.

31. Сосновська О. О., Житар М. О. Аналіз методів оцінки рівня

економічної безпеки підприємств // Бізнес Інформ. – 2019. – № 1. – С. 21–26.

32. Ткаченко А. М., Резніков О. Л. Методика експрес-оцінки рівня економічної безпеки підприємства // Економіка та держава. – 2016. – № 12. – С. 45–48.

33. Миськів Г. В., Білик В. М. Етапи та заходи антикризового управління на підприємстві // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. – 2024. – № 1(11). – С. 19–25.

34. Ворон М. М. Антикризове фінансове управління підприємством: навчальний посібник. – Чернівці: ЧНУ, 2023. – 120 с.

35. Антикризове управління підприємством: навчальний посібник / за ред. Л. О. Лігоненко. – Київ: КНЕУ, 2019. – 350 с.

36. Рибальченко Л. В. Основи забезпечення економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. – Дніпро: ДДУВС, 2021. – 117 с.

37. Павелко В. П. Організація протидії ризикам у системі економічної безпеки підприємства: кваліфікаційна робота. – Кропивницький: ЦНТУ, 2024. – 70 с.

38. Остапченко Р.О. Фінансова стійкість підприємства в умовах економічної турбулентності: діагностика та підходи до стабілізації // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні тенденції розвитку освіти, науки та технологій» (23 травня 2024 р., м. Харків) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://surl.lu/anslio

39. Офіційний сайт Публічного акціонерного товариства «МОТОР СІЧ» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://motorsich.com/ukr/

40. «Мотор Січ», «Укрнафта» та ще три підприємства переходять у держвласність – ЗМІ. Слово і Діло. 07.11.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.slovoidilo.ua/2022/11/07/novyna/suspilstvo/motor-sich-ukrnafta-ta-shhe-try-pidpryyemstva-perexodyat-derzhvlasnist-zmi

41. «Мотор Січ» та «КрАЗ» повертають у державну власність: багаторічні епопеї двох підприємств-гігантів. Defence Express. 07.11.2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://surli.cc/xxtdru

42. Козак Ю. Г., Лапко О. О. Управління ризиками підприємства в умовах невизначеності. // Економіка і держава. – 2021. – №6. – С. 58–61.

43. Блонська В.І. Фінансова стратегія підприємства в умовах турбулентності. // Бізнес-Інформ. – 2022. – №2. – С. 68–75.

44. Мних Є.В., Гуменюк О.М. Удосконалення організаційної структури підприємства в умовах трансформації економіки. // Економіка та держава. – 2020. – №9. – С. 51–55.

45. Гусар Т.О. Стратегії розвитку експортного потенціалу підприємств. // Економічний простір. – 2019. – №150. – С. 112–120.

46. Васильченко І.О., Міхєєва С.А. Впровадження інструментів Lean Management на вітчизняних підприємствах. // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2021. – №73. – С. 34–39.

47. Дуброва Т.Г., Іващенко Л.Ю. Цифрова трансформація промислових підприємств: виклики і перспективи. // Економіка промисловості. – 2022. – №3. – С. 92–97.